

Magyar nemzeti munkaszolgálat

ELŐADTA VITÉZ SZINAY BÉLA

Bevezetés. Az 1937. évi Közigazgatási Továbbképző Tanfolyamon vitéz Fábry Dániel tábornok „Munkaszolgálat” című előadásában foglalkozott ezzel a nagy horderejű kérdéssel. Általános vonatkozásaiban minden oldalról megvilágítva, igen élénken ecsetelte azokat az erkölcsi és gazdasági értékeket, amiket a kötelező munkaszolgálattól várhatunk. Fejtegetéseinek helytálló tanulságait főleg a külföldi munkatáborokból vezette le s ezzel vonta párhuzamba a mi lehetőségeinket, mert hiszen nálunk kézzelfogható értékadatok akkor még nem állottak rendelkezésre. Az ezt megelőző években ugyanis Csonka-Magyarországon a munkatáborba szállás még csak dicséretes szárnypróbálgatása volt az értelmiségi ifjúságunknak. S e minden elismerést megérdemlő törekvésük közben, számukra némely irányból kijutó gáncsvetések dacára ki kell jelentenünk, hogy az ő önzetlen és szívós kitartásuk hozta meg a magyar munkaszolgálat kialakulását.

Hogy a „munkaszolgálat” kifejezés helyes értelmezésével minden kétséget kizáróan megismerkedjünk, előljáróban körvonalozom ennek gondolattartalmát. Így érthetően fog előttünk kikristályosodni a jelenkor egyik újszerű fogalma: a „munkaszolgálat”, továbbá ennek cselekvő egysége a „munkatábor” és alánya a „munkaszolgálatos”.

A „munkaszolgálat”, a munkaszolgálatásnak magasabb nemzeti célok és erkölcsi szempontok érdekében megszervezett, a köz javát szolgáló olyan formája, amelyben a résztvevők nem munkabér ellenében foglalkoznak. Amint e meghatározásból kitűnik, a munkaszolgálatban a súlypont nem csupán a munkavégzésen nyugszik. Kiegyensúlyozottan jelentkezik benne az erkölcsi tartalom is, ami a nemzetért végzett szolgálatban jut kifejezésre. Az erkölcsi tartalom tehát az a lényeges különbség, ami a „munkaszolgálatot” a külső formájában némileg hasonló más szervezetektől megkülönbözteti. Ez a magyarázat értelemszerűen vonja maga után a másik két kifejezés meghatározását: „munkástábor” helyett „munkatábor”, „munkás” helyett „munkaszolgálatos”.

„Munkatábor” ez a közösség azért, mert az ebben megmozgatott földnek a testi munka tényén felül messze túlmenő értelme és célja van;

„Munkaszolgálatos” a résztvevő azért, mert nem bérért és nem kizárólag munkavégzés céljából dolgozik.

Magyar Nemzeti Munkaszolgálat! Ezt az elnevezést adtam az előadásomnak, mert ez a jövő kitisztult látképe. A magyar munkaszolgálat fokozatosan kiépítve, ma már határozott csapáson halad. 1939-ben tehát nemcsak az idegen állambeli munkaszolgálatokat állíthatjuk példaként a magunk számára, hanem e téren saját tapasztalatainkról is beszélhetünk és az immár intézményesen beállított „Magyar Nemzeti Munkaszolgálat célkitűzéseit is ismertetjük.

Előadásom ezeket a szempontokat véve figyelembe, négy részre tagozódik:

I. A külföldi munkaszolgálatok jelenlegi helyzetének áttekintő ismertetése.

II. A magyar ifjúság munkatáborai 1935-1936-ig.

III. Az Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Önkéntes Nemzeti Munkaszolgálatára 1937-1938-ig.

IV. A honvédelemről szóló törvény alapján kialakítandó Magyar Nemzeti Munkaszolgálat 1939-től.

I.

A külföldi munkaszolgálatok jelenlegi helyzetének áttekintő ismertetése. A sajtó gyakran hoz hírt arról, hogy itt is, meg ott is bevezették a kötelező munkaszolgálatot, illetve Európa valamelyik országában munkatáborokat állítottak fel.

Ezek a hírek elég gyakran tévedésen alapulnak oly értelemben, hogy nem az általunk fogalmazott és meghatározott munkaszolgálatról, avagy munkatáborokról van szó. Ma már minden állam honvédelmi törvényének elengedhetetlen része a honvédelmi munkakötelezettség, ami azt jelenti, hogy nemre való tekintet nélkül általában a 14. életévtől a 70. életévig a honvédelem érdekében minden állampolgár szellemi és testi munkaerejét igénybe lehet venni. Sok esetben erről a kötelezettségről van szó, amidőn a sajtó hírt ad, hogy ebben vagy abban az országban bevezették a kötelező munkaszolgálatot.

Más alkalommal a sajtó, sőt még a szakirodalom is az igazságügyi rendelkezésekkel megszervezett táborközösségeket nevezi munkatábornak, amiket pedig inkább kényszertáboroknak lehet nevezni.

A világsajtó híryagának kellő kiértékelése után és a munkaszolgálat külföldi szakirodalma alapján mégis nyugodtan állapíthatjuk meg, hogy a munkaszolgálat eszméje az utolsó tíz esztendőben rohamosan tért hódított. Az úgynevezett kultúrállamokban az ifjúság iskolai és katonai kötelezettsége mellé mindinkább csatlakozik a munkaszolgálati kötelezettség is.

A munkaszolgálatnak a rendelkezésre álló adatok alapján megállapítható helyzete és elterjedtsége ma a következő.

Európában a kötelező munkaszolgálatot a következő államok vezették be: Bulgária, Németbirodalom, Danzig szabadállam, Lengyelország, Románia és Spanyolország;

fejlődő önkéntes munkaszolgálat áll fenn a következő államokban: Anglia, Belgium, Dánia, Észtország, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Jugoszlávia, Lettország, Luxemburg, Olaszbirodalom, Svájc, Svédország.

Nincs adat a következő államokról: Albánia, Andora, Írország, Lichtenstein, Litvánia, Monaco, Norvégia, Portugália, Törökország.

Ázsiában. Önkéntes munkaszolgálat van, illetve munkatáborok vannak Japánban és Indiában.

Amerikában, önkéntes munkaszolgálat van az Északamerikai Egyesült-Államoknak, továbbá Délamerikában, Perunak és Chilének.

Ausztráliában. Viktória és Tasmania államokban van önkéntes munkaszolgálat.

Természetes, hogy a világ minden táján fellelhető munkaszolgálat jellege, célja, szervezete és eredménye tekintetében meglehetősen különbözik egymástól és ezért néhány kötelező és önkéntes munkaszolgálatot ismertetek.

1. Bulgária. A világ legelső állama, amely a mai értelemben vett általános munkaszolgálati kötelezettséget bevezette. Az 1908-1918-ig szinte szakadatlanul tartó háborúskodás, majd a Neuilly „békeszerződés” felőrölte Bulgária minden erejét. Az ekkor uralmon lévő forradalmi parasztkormány kereste az eszközt nemzete számára, amellyel a kiáltó erkölcsi és kulturális, szociális, gazdasági és főleg nemzetvédelmi hiányokat a nemzet önerejéből pótolhatja. Ezekben a válságos időkben nyújtotta be Sztambollinski miniszterelnök 1920. februárjában a kötelező munkaszolgálatról szóló törvényjavaslatot, amelyet a bulgár parlament 1920. július hó 5-én léptetett életbe. Alig ment ennek híre, már 1920. december hó 9-én a párisi nagyköveti konferencia a kötelező munkaszolgálat törvényét a békeszerződésbe ütközőnek minősítette és ezért az eredeti ideális elgondolást Bulgária módosítani kényszerült. Le kellett szállítani a munkaszolgálati kötelezettség időtartamát; engednie kellett az összefüggő szolgálat elvéből és belekényszerült abba is, hogy meghatározott esetekben pénzzel megváltható a kötelezettség. A bulgár munkaszolgálat 1923. július hó 15-én nyert végleges szabályozást, amely két munkaszolgálati kötelezettséget ró a bulgár férfiakra és nőkre. Az első „rendes” munkaszolgálati kötelezettség ideje a férfiaknál 8, a nőknél 4 hónap; teljesítendő a férfiaknál betöltött 20., nőknél 16. életév után egyízben. A másik munkaszolgálati kötelezettség az úgynevezett „időleges” munkaszolgálat, melynek értelmében minden bulgár még évenként 10 napi munkaszolgálatra van kötelezve.

A bulgár munkaszolgálat célja a törvény szövege szerint: *a)* hogy az ország erejét közösségi alapon megszervezze és azt az ország termelésének, valamint jólétének előmozdítása érdekében hasznosítsa; *b)* hogy a nép tagjaiban, tekintet nélkül társadalmi állásukra és vagyoni viszonyaikra, a közösségben végzett munka szeretetét felébressze és azokat testmunka végzésére ösztönözze; *c)* hogy a népnek erkölcsi és gazdasági helyzetét javítsa, s hogy az állampolgárok részéről a társadalom iránt fennálló kötelességek tudatát állandóan ébrentartsa és őket a közgazdaság különböző ágaiba céltudatos tevékenység útján bevezesse.

A bulgár munkaszolgálat élén a közmunkaügyi minisztériumnak alárendelt vezérigazgatóság áll. Az ország szervezés, anyagpótlás és munkavégzés szempontjaiból 15 kerületre van felosztva. Az évi 10 napi kötelezettségből álló „időleges” munkaszolgálat mindig helybeli munkát végez. A „rendes” munkaszolgálat idején a munkaszolgálatosok 100-150 főből álló munkaszázadba vannak szervezve. Egy munkaszázad rendszerint egy munkatábor is. A „rendes” munkaszolgálat alatt a munkaszolgálatosok barakktáborokban, üresen álló épületekben vagy laktanyákban vannak elhelyezve, egyenruhát hordanak és a bulgár nép igényeihez mért szerény és egyszerű ételmezésben részesülnek»

A munkaszolgálat és a munkaszázadok vezetői tartalékos és tényleges állományú tisztiek. A munkaszázadok élete teljesen katonás keretben folyik. A munkaórák száma naponta 8 óra. Délelőtt és délután végzik a munkát, amit este egyórás nevelőcélzatú foglalkozás egészít ki. A bulgár munkaszolgálatban a munkavégzésen van a súlypont és gyakorlatban a társadalomnevelés háttérbe szorul.

Európának ez a legrégebbi munkaszolgálat igen szép eredményeket mutat fel. Csak a „rendes” munkaszolgálat 1932-ig több mint 23,000.000 munkanapot teljesített, amely idő alatt kb. kétmilliárd leva értékű munkát termelt.

A bulgár munkaszolgálat 1920-31-ig végzett munkájának főbb adatai a következők. Új létesítmények: 3.040 km egyszerű út, 1.374 km kövezett út, 436 könnyű és

nehéz híd, 1.014 zsilip és gát, 13 km vízvezeték, 46 támfal, 10 szanatórium, 17 folyószabályozás. Nagyobb arányú javítások: 582 km egyszerű út, 1.774 km kövezett út, 957 km földút, 65 híd, 174 zsilip és gát és 5 km-nyi támfal.

A bulgár munkaszolgálat létszáma évenként emelkedik. Az első tíz évben a „rendes” munkaszolgálatot teljesítők létszáma átlagban évenként 20.000 fő volt, míg az „időleges” munkaszolgálatot teljesítők létszáma kb. 60.000; 1934-ben az egyesített létszám 952.144 főt, 1937-ben pedig már 1,147.610 főt tett ki. Ezek munkateljesítménye 1933-37-ben: 1.500 km út építése, 160 km patakszabályozás, 140 km csatornázás, 6.000 hektár erdőültetés, 800 hektár mocsárlecsapolás, 2.000 km-nyi út kövezése és 800 kisebb-nagyobb középület felépítése.

Az 1933-ban végzett munka értéke 187,600.000 leva, az 1937-ben végzetté 227,600.000 leva.

A bulgár munkaszolgálat története és a felsorolt néhány adat igazolta a bulgár forradalmi parasztkormányt, amelynek miniszterelnöke a törvényjavaslat benyújtásakor azt mondta, hogy „ez a gondolat (a kötelező munkaszolgálat) egy jó törvény segítségével Bulgáriát fel fogja emelni erkölcsi, gazdasági és szociális elesettségéből. Ezzel együtt figyelembe kell vennünk, hogy az akkor még szintén elégtelen zsoldos hadsereg tartására kötelezett Bulgária a munkaszolgálatban egy olyan intézménnyel rendelkezett, amely szükség esetén legrövidebb idő alatt hadseregké is változhatott.

2. Németbirodalom. Európa másik nagy általános kötelező munkaszolgálata a Német Birodalomé. Szervezete a „Reichsarbeitsdienst”. A német birodalmi munkaszolgálat tárgyalását megkönnyíti számunkra az, hogy a propaganda különböző megnyilvánulásai révén ez az intézmény hazánkban is közismert. Aligha akad közöttünk, aki a német munkaszolgálatról cikket nem olvasott volna, aki fotoriportok, vagy filmhíradók keretében ne látta volna már a német ásókatónák lenyűgöző hadseregét és valószínűleg sokan hallgatták már a német rádióállomások közvetítését a munkatáborokról.

A német munkaszolgálat kialakulását hosszú évek munkája előzte meg és nem tévedünk, ha azt állítjuk, hogy a németbirodalmi munkaszolgálat bölcsője a versaillesi békeparancs. A német nemzet kereste azt a formát, amellyel pótolhatja az elvesztett Reichswehrt. Ez az igyekezet főleg csak a harctereket végigküzdött bajtársi köreinek politikailag meg nem fertőzött részére szorítkozott és ezért nem tudott általános társadalmi törekvéssé válni. Így a háború utáni években a német munkaszolgálat nem épült ki. A törekvés azonban tovább élt és a kiépülés megindulása annak a szörnyű világbetegségnek volt eredője, amit munkanélküliségnek hívunk. Korántsem állott még ekkor a német munkaszolgálat azon a magas erkölcsi alapon, ami ma olyan hatalmas súlyt biztosít számára a Németbirodalomban. Sokkal inkább volt nevezhető egy olyan szociálpolitikai intézménynek, amelynek hivatása a munkanélküliek millióinak fizikai és lelki átmentése a jövő számára. Az 1920-as évek vége felé már számos munkatábort találunk Németországban, amelyek azonban tartalmukat tekintve, nem azonosak. Rendszerint politikai pártok és különféle szövetségek, sőt közületek tartják fenn munkanélküliek számára.

Az 1930-as évek körül a munkatáborokban élő németek száma már meghaladja a 100.000 főt és az a körülmény természetesen vonta maga után, hogy a különböző kormányok és hatóságok rendeleti intézkedésekkel igyekeztek a német önkéntes munkatáborokat szabályozni. A munkatáborok nagy többsége a nemzeti jellegű pártok és szervezetek körébe tartozott, és ezek jórésze a nemzeti szocialista pártban állott. Hitlerék

uralomrajutása után Konstantin Hierl, aki a birodalmi munkaszolgálatnak jelenleg is vezetője, fokozott lendülettel építette ki a munkaszolgálatot.

A nemzeti szocializmus az 1935. év június hó 26-án kelt törvénnyel bevezette az általános munkaszolgálati kötelezettséget. A német munkaszolgálat célját a törvény 1. §-a határozza meg, amely szerint: nevelje a német ifjúságot a nemzeti szocializmus szellemében a népközösségre, a munka helyes, értelmezésére és főleg a kézi munka kellő megbecsülésére. Egyben feladata a különböző közhasznú munkák elvégzése.

A német munkaszolgálat szerves része a nemzeti szocializmusnak. Meghatározása is annak a gondolatköréből fakadt, amikor a munkaszolgálatot „Ehrendienst”-nek nevezi. A munkaszolgálat így formált jellegével a nemzeti szocializmus a birodalmi munkaszolgálatot oly magas erkölcsi alapra helyezte, mint talán egyetlen más intézményét sem. Ez az alapgondolat a birodalmi munkaszolgálat minden vonatkozásában érvényesül. A német munkaszolgálat általánosan kötelező munkaszolgálat, tehát mindkét nembeli ifjúságra kiterjed, amennyiben azok fizikailag arra alkalmasak, mégis az alkalmasok egy részét is távol tartja és pedig a közönséges bűncselekményekért elítéltek körén messze túl mindazokat, akik a sajátos nemzeti szocialista felfogás szerint méltatlanok arra, hogy becsületbeli szolgálatot teljesíthessenek a német népközösségért.

A munkaszolgálati kötelezettség időtartama jelenleg 6 hónap, amely április, illetve október hó i-én kezdődik. A birodalmi munkaszolgálat kiépítése még mindig folyamatban van. A kiépítés munkáját megnövelte a Nagynémetbirodalom kialakulása, azaz Ausztria és a Szudétavidék, ahol azonban már voltak jelentős önkéntes jellegű munkaszolgálatok.

1938. évre Hitler vezér és kancellár a munkaszolgálatosok létszámát a törzsszeméllyel együtt 300.000 főben szabta meg és ezzel már a kötelezettek kb. 65%-a volt behívható. A női munkaszolgálatosok évi létszáma 1938-ban kb. 30.000 fő és ezzel a létszámkerettel már végrehajtható volt az a rendelkezés, amely szerint a főiskolás nőknek okvetlenül kell munkaszolgálatot teljesíteniük. Az évről-évre magasabban megállapított létszámkeret a legteljesebb bizonyítéka annak, hogy a birodalmi munkaszolgálat tervszerű kiépítése erőteljes lépésekkel halad előre. A német birodalmi munkaszolgálat a belügyminisztériumba tartozik és a belügyminiszter felügyelete alatt áll. Birodalmi vezetője, a német munkaszolgálat kiépítője a már említett Konstantin Hierl ny. tábornok, államtitkári rangban. Közvetlen főnöke a munkájában őt támogató hivatalnak, amely természetesen a feladatoknak megfelelően több osztályra oszlik. A munkaszolgálat a Német Birodalmat 30 kerületre osztotta. A munkaegység alapja az úgynevezett Reichsarbeitsdienstabteilung, azaz munkatábor. Több munkatábor megfelelő parancsnoksággal alkot egy csoportot és 6-8 csoport tartozik egy kerületbe. Egy szabványos német munkatábor létszáma kb. 200 fő. A táborparancsnok rangja és illetményei a századoséval azonosak. A nagy létszámból kifolyólag a német birodalmi munkaszolgálat számos segédintézménnyel is rendelkezik és pedig: jelentkező és sorozóhivatalokkal, különféle gazdászati és egészségügyi intézményekkel, műszaki hivatalokkal, javítóműhelyekkel, sőt zenekarokkal is.

Igen nagy súlyt helyez a német munkaszolgálat a vezetők kiképzésére és kiválasztására. Az alsóbbfokú vezetők képzését szolgálja a húsz „Truppführerschule”, melynek időtartama 3 hónap. A középfokú vezetők kiképzését szolgálja: az öt „Feldmeister-schule”, melynek időtartama 8 hónap, míg a legmagasabb vezetésre alkalmasak kikép-

zését és kiválasztását az egyetlen „Reichsschule”. Természetesen e mellett különböző szaktanfolyamok és továbbképző tanfolyamok is szervezettek.

Mind a munkatáborok, mind a munkaszolgálatosok felszerelése igen magasfokú. A munkatáborok otthont nyújtanak a munkaszolgálatosoknak és a munkaszolgálatosok büszkén hordják az egyenruhájukat. Minden munkaszolgálatos napi 25 pfening zsebpénzben részesül, míg a nem hivatásos továbbszolgálók zsebpénze napi 1 márkáig terjedhet. A táborok egészségügyét a munkaszolgálatosok orvosi kara látja el. A munkavégzéshez szükséges eszközök és gépek mindig kellő számmal állnak rendelkezésre és nagyban fokozzák a német munkaszolgálat teljesítményét. A munkatáborokban a napi munkaidő 6 óra. A fennmaradó idő kiképzés, sport, játék, előadások, általában hangsúlyozottan a közösségi nevelés célját szolgálja.

A német birodalmi munkaszolgálat eredményes munkásságáról a birodalmi munkaszolgálat 1937. évi évkönyve néhány tájékoztató adattal szolgál. Csak magában Poroszországban és vidékén közel 7,500.000 hektár föld vár víztelenítésre, ami e területek hozamát 30%-kal növelné; közel 4,000.000 hektár az a terület, amely ha vízhez jut, 20%-kal fog többet termelni; közel 2,500.000 hektár lápos, mocsaras terület, valamint szikes várja a fejlett mezőgazdaságba való bekapcsolását. Nagyobb földmunkával közel 100.000 hektár termőföld várja visszahódítását a tengertől. A német munkaszolgálat erejének 55%-ával ezeknek a céloknak érdekében dolgozott. Ennek a munkának az értéke 1936-ban 30,000.000 márkát tett ki, illetve a feljavított területek hozamtöbblete egy évben ennyire volt becsülhető.

A német birodalmi munkaszolgálat 15 %-a bekötőutak létesítésén dolgozott, 5%-a falu- és várostelepítések előkészítésén, míg a munkaszolgálatnak még fennmaradó 25 %-a más közérdekű és fizetett munkaerőkkel el nem végezhető munkákat végzett.

A német birodalmi munkaszolgálat kiépítésének még be nem fejezett nagy munkájában a női munkaszolgálat érthető okokból a második helyre szorult. A legutóbbi évben a női munkaszolgálat létszáma még csak 30.000 volt, azaz egyenlő számú kötelezett mellett a férfimunkaszolgálatához viszonyítva csak 10%-ban épült ki. Szervezete, felépítése hasonló a férfimunkaszolgálatéhoz. Céljai részben azonosak, részben női mibenlétüknél fogva e szerint beállítottak.

3. Románia. Románia 1937 tavaszán hozta meg az általános munkaszolgálatra vonatkozó törvényét, amelynek értelmében munkaszolgálatra kötelezettek mindazon 18 és 21 év közötti ifjak, akik katonai előképzésre is kötelezve vannak. A kötelezettség mértéke: évente legfeljebb 60 napi munkaszolgálat. A román munkaszolgálat törvény szerinti célja: a különböző társadalmi osztályok között az együvértartozás érzetének növelése, a kézi munka megbecsültetése és észszerű, jólszervezett, az országnak hasznot hajtó munka keretében az ifjúság nevelésének kiegészítése. Célja továbbá az ifjúság katonai előképzése, illetve e kiképzés megerősítése.

A román munkaszolgálat szervezete még kiépítés alatt áll és szoros kapcsolatban van a katonai előképzés rendszerével. A munkaszolgálat vezetője a munkaügyi minisztériumban szolgálatot teljesítő vezérfelügyelő. A vezérfelügyelő szoros kapcsolatot tart fenn a katonai előképzés felügyelőségével. A további igazgatási tagozódás a katonai előképzés szervezetéhez simul. A katonai előképzésnek és a munkatáboroknak vezetői kara azonos és így a munkatábori vezetők főleg tényleges és nyugállományú tisztek. Egy munkatábor létszáma körülbelül 100 fő. Fennállásának időtartama 10-20 nap. A munkatáborokat laktanyákban, üres épületekben vagy barakkokban helyezik el. A munka-

szolgálatosok munkaszolgálatuk alatt a munkatáborokban teljes ellátásban részesülnek., de zsebpénz vagy zsold nincs rendszeresítve. Baleset esetén gondozásra van igényük. A munkatáborok napi munkideje 5-6 óra. A fennmaradó idő: erkölcsi nevelés., test-edzés., torna., játék, karének és színelőadások céljait szolgálja. Az erkölcsi és hazafias nevelés eszközei főleg az előadások és azok a közös kirándulások., amelyek keretében történelmi helyeket és emlékeket keresnek fel a munkatáborok. Egyébként a szabadidő programja mindig összhangban van a katonai előképzés tervezetével és annak kiegészítője.

Az 1937-i csonkaév munkaszolgáltatásának eredményeiről a következő adatok tanúskodnak: 138 km új út építése, 1.131 km meglévő út egyengetése., 488 km út kavicsburkolása, 58 km út újbóli kövezése, 1.310 km út gondozása, 3.625 hektár bozót irtása, 646 hektár erdőszítés és faiskola telepítés, 400.000 darab gyümölcsfa tisztítása, 1.815 hid kijavitása, 781 kút kiásása és tisztítása, 69 sport- és lőtér készítése, 288 templom javítása, 686 temető rendbehozása, 14 iskola javítása; továbbá több uszoda készítése, számos patakmeder és folyópart szabályozása.

Mindezeket a munkálatokat a román munkaszolgálat 2.140 munkatábor keretében teljesítette. Ezalatt állományában volt: 369 tényleges tiszt, 2.412 nyugállományú tiszt és 203.036 munkaszolgálatos.

A vezérfelügyelőség jelentése szerint az ifjak örömmel teljesítik a törvényben kimondott munkaszolgálati kötelezettségüket. A munkavégzés mennyisége és minősége a kezdeti állapothoz viszonyítva teljesen kielégítő, amit elősegít az, hogy a román ifjúság megérti a munkaszolgálat magasztos célját. A nevelőmunka eredményességét tanúsítja, hogy a különböző társadalmi osztályokba, szociális rétegekbe és nemzetiségekbe tartozó ifjúság között az együvértartozás érzése öröndetesen fejlődik.

4. Svájc. A svájci munkaszolgálat főiskolai munkatáborai révén sokszor adott találkozót Európa külsőországot járó főiskolás ifjúságának. A svájci munkatábor igen sok ország főiskolai munkaszolgálatának eszmei bölcsője volt. Jellemét tekintve a svájci munkaszolgálatok a legteltjesebb mértékben önkéntes jellegűek, ami még a tábori élet belső felépítésén is kifejezésre jut. Munkaszolgálatokról szóltunk, mert különböző munkaszolgálati rendszer van Svájcban.

a) Főiskolai önkéntes munkaszolgálat. Ez a legrégibb; még 1925-ben állította fel az első munkatáborát. Ez rendezi meg 13 év óta szakadatlanul a nyári szünidőben a maga 4 hetes időtartamú, rendszerint 50 fő állományú munkatáborait, amelyekben évenként számos külföldi főiskolai hallgató vesz részt.

E munkatáborok célja kettős: Svájc főiskolás ifjúsága munkatáborok keretében végzett önkéntes munkával segíteni akar a kis svájci falvak szegényebb lakosságán, amely hegyek közé zárva sokat szenved a természet mostohaságától. Járható utak építésével bakapcsolják őket a gazdasági életbe; a lavinaomlás és áradás törmelékeinek elhordásával, patakok szabályozásával pedig visszaadják ezeknek a kis falvaknak az életlehetőséget.

A főiskolásokra vonatkoztatva célja: hogy a szellemileg kimerült hallgatók az egyetem padjaitól távol a svájci hegyek között egészséges fizikai munkát végezve testi-leg felfrissüljenek és a főiskolák ifjúságát, amely nemzetiségek szerint is tagozódott, egymáshoz közelebb hozza.

A főiskolai munkatáborokat a főiskolás ifjúság maga vezeti egy Zürichben székelő központi irodán keresztül, de hivatalos támogatásban is részesül mind erkölcsi, mind

anyagi tekintetben. A főiskolai munkatábor legbiztosabb anyagi alapja az az egy svájci frank, amelyet minden svájci főiskolás félévenként a munkatáborok javára befizet. A svájci főiskolás munkatáborok résztvevőinek a külső munkán és a tábori munkán kívül más lekötött ideje nincs és azokban semmiféle kiképzés, tervszerű nevelés nem folyik. Ez a munkaszolgálat 1937-ig 28 munkatábort állított fel, melyekben összesen 3.551 résztvevő 66.800 munkanapot dolgozott.

b) Különböző egyesületek munkaszolgálatai. A svájci munkanélküliséggel kapcsolatban a főiskolai munkatáborok példájára 1932-ben különböző egyesületek a 16-24. életév közötti munkanélküli ifjak részére a munkakészség és szakmai tudás megóvása céljából munkatáborokat állítottak fel, amelyeket a svájci szövetségi tanács 1935. május 24-i rendeletével a svájci önkéntes munkaszolgálat szervezetében egyesített. A felállított munkatáborokban a heti munkaórák száma: 48. A résztvevők teljes ellátást és hetenként 6 svájci frank zsebpénzt kapnak. A munkaszolgálat ideje legfeljebb három hónap, de ha a résztvevő bárhol munkát kap, a munkatáborból kiléphet. A munkatáborokban délután rendszeres állampolgári nevelés és kulturális továbbképzés folyik. 1933-37-ig a munkanélküli ifjak részére az állam és a közületek terhére a svájci önkéntes munkaszolgálat összesen 340 munkatábort állított fel, amelyekben 16.000 fiatal munkanélküli 950.000 napot töltött el. E munkaszolgálat összes költsége 4,600.000 svájci frankot tett ki.

c) Az öregebb munkanélküliek munkaszolgálata. 1935. év óta az öregebb munkanélküliek részére külön munkatáborok szerveztettek. Ezekben nem domborodik ki a nevelőcélnak, hanem inkább a szakmai átképzésre nyújtanak lehetőséget. 1935-37-ig az öregebb munkanélküliek részére 56 munkatábor állott fenn, amelyekben 3.000 résztvevő 190.000 munkanapot teljesített, összesen 550.000 svájci frank költséggel.

Svájjal kapcsolatban meg kell említeni, hogy a munkaszolgálat gondolatának egyik eszmei központja és eddig már két nemzetközi munkaszolgálatos kongresszust rendezett, majdnem valamennyi munkaszolgálattal bíró nemzet kiküldöttjének részvételével.

5. Amerikai Egyesült Államok. Bár Európa a munkaszolgálat bölcsője, mégis a világ legnagyobb létszámú munkaszolgálatát az Amerikai Egyesült Államokban találjuk. Jellegét tekintve, önkéntes munkaszolgálat. E nagy amerikai munkaszolgálat keletkezésének oka: a munkanélküliség. Az 1933. március hó 31-én kelt törvény a végből, hogy a fiatal munkanélküliek egy tekintélyes részét megmentse az országutakon való kényszerű csavargástól, létrehozta a munkatáborokat.

Célja: *a)* munkát adni az ifjak százezreinek, akik a szokásos módon álláshoz nem juthatnak; *b)* végrehajtani azt a nemzeti programot, amely az ország erdőállományának megtartását és kiegészítését célozza; *c)* a közsegélyre utalt családok ezreit megsegíteni; *d)* a munkaszolgálatnak szükséges nagymennyiségű felszerelési anyag vásárlásával az ipari termelést fellendíteni; *e)* munkaszolgálatot teljesítő munkanélküli ifjak fizikai és erkölcsi színvonalat felemelni, egy jobb állampolgártípust kialakítani; továbbá nevelőmunkával, szakkiképzéssel és más módszerekkel elősegíteni, hogy a munkanélküliek munkaszolgálatuk után ismét helyet találjanak a munkapiacon.

A munkaszolgálat élén az Egyesült Államok elnöke által kinevezett igazgató áll, aki ezt az önálló nagy szervezetet, alárendelt igazgatósága támogatásával vezeti. A munkaszolgálat kerületekre oszlik, ezek pedig körzetekre, melyek élén egyes kerületi, illetve körzeti igazgató áll.

A munkatáborokban a munkaszolgálatot teljesítők létszáma 1936-ban kb. 500.000 fő volt és így feltétlenül a világ legnagyobb létszámú munkaszolgálata. Ezekben a munkatáborokban a szokásos munkatábori élet folyik és a legnagyobb súlyt a résztvevők nevelésére, a kulturális színvonal emelésére, a szakmai kiképzésre és átképzésre, de legfőképpen talán a jellemképzésre fordítják. A jellemképzésre fordított törekvés különös jelentőségű, ha elgondoljuk, hogy az Egyesült Államok igazságügyminisztériumának becslése szerint a bűnözés ottani leküzdése évente 15.000,000.000 dollár költséget jelent az államnak. S ugyancsak az igazságügyminisztérium becslése ennek végösszegét a károkkal együtt 31.000,000.000 dollárra teszi évente. A munkaszolgálat óriási méretű erdőültetéseket végez, amelyeknek célja Amerika középső vidékein évszázadokon keresztül folyt rablógazdálkodás következtében szinte sivataggá vált területeket újból hasznossá tenni és a pusztításnak gátat vetni.

A bulgár, német és román kötelező, továbbá Svájc és az Amerikai Egyesült Államok önkéntes jellegű munkaszolgálatainak keresztül képet kaptunk a világ munkaszolgálatairól. Ezekből láthatjuk, hogy a különböző célnak megfelelően, különböző rendszerű és a nemzetek jellegéhez és meglévő adottságaikhoz alkalmazkodó munkaszolgálatok vannak.

A külföldi munkaszolgálatból megállapíthatjuk, hogy: *a)* a munkaszolgálat gondolata mindinkább terjed, *b)* és sehol nincs visszafejlődés, hanem csak további kiépítés, – pedig sokhelyütt megszűnt már a munkanélküliség, amely oka volt az első munkatáborok felállításának.

II.

A magyar ifjúság munkatáborai 1935-1936-ig. A külföldi munkaszolgálatok ismertetése után, foglalkozunk a magyarországi munkaszolgálat történetével.

Előadásom elején magyarázatát adtuk a munkaszolgálatnak és bevezetésével meghonosodott egyes kifejezéseknek, s rögzítettük elvi felfogásunkat a munkaszolgálatról. Erre való hivatkozással megállapíthatjuk, hogy 1935-ig a mi fogalmazásunkban körülírt munkaszolgálat, illetve munkatábor Magyarországon nem volt. Az 1935-ben végre felállított első két főiskolai jellegű munkatábor megszületését egy új szellemi áramlat előzte meg. Ha tehát a magyar munkatáborok keletkezését vizsgáljuk, ezt néhány évvel az 1935-ös év előtt kell megkezdennünk.

a) Előzmények. Az 1931-32. évben bekövetkezett gazdasági válság és a nyomában fellépő kétséges hangulat az értelmiségi ifjúság szellemi beállítottságát és érdeklődését a népi szociális irányba terelte. Az értelmiségi ifjúság először csak papiroson és egyesületi beszédeiben, majd a különböző falukutató és vándorcsoportok révén a gyakorlatban is kereste a népi tömegekhez vezető utakat. A néprétegek szociális elesettsége vonzotta az ifjúság fogékony lelkét és az ifjúság a koreszmék hatása alatt is kereste az őszinte és közvetlen megismerést. A helyzet feltárásán túl hangot akart adni a magyar nép széles tömegei nyomorának, szószólóikká óhajtott válni és meg akarta keresni a segítés módzatait. Ebben a munkában legnagyobb nehézség a közvetlen tapasztalásban mutatkozott, mert a magyar nép általában elzárkózott a nadrágos emberek elől; érthető okokból bizalmatlansággal viseltetett iránta, pedig e nélkül érdemes munka nem volt megkezdhető.

Az első magyar munkatáborok megszületésében tehát lelki okok játszottak közre, lelki kényszerből fakadtak. Hogy ebből az akarásból a munkatáboroknak oly szerencsés formája kristályosodott ki, azoknak az ifjúsági vezető embereknek köszönhető, akik a külföldi munkatáborokból hazatérve, felismerték a munkaszolgálat intézményének

nagy horderejét és számtalan akadállyal, sőt lemosolygó gúnnal dacolva, a munkatáborok első sorozatait felállították.

b) Az első munkatáborok. Ifjúságunk törekvése testet öltött. Az első két munkatábor Magyarországon is megszületett 1935-ben. Mindkettőnek résztvevői főiskolások, érettségizettek, tehát értelmiségiek voltak, akik önként vállalták ezt az újszerű szolgálatot. A Turul-munkatábor munkahelyén a bajtársakkal keveredve 50 napszamos és kubikos is dolgozott, akik rendes napszámot kaptak. Ennek az összekeveredésnek célja volt: a fizikai munkán keresztül közeledni a falu népéhez, beleolvadni amazok életkörülményeibe, szolgálatot végezni munkájukkal a köznek és a közvetlen átélés következtében saját magukban kitermelődő gondolatokat a tábori élet bajtársiasságán keresztül életük vezérfonalává tenni és a vezetők előadása révén kifejlődő szociális érzésüket és nemzeti érzelmeiket tudatosítani. Ez a két első munkatábor a Turul Szövetség marosmenti, s a sárospataki főiskola Sárospatak melletti munkatábora volt. Időtartamuk kb. négy hét. A Turul résztvevőinek száma 60, a sárospatakiaké 37 fő. A Turul munkatábora a Marosnak az oláhok által szétrombolt gátjait javította, a sárospatakiak az Államépítészeti Hivatal vezetése mellett egy erdőn keresztül vezető bekötőutat építettek.

c) A munkatáborok folytatása. Az 1936. év nyarán a sárospatakiak 31 fővel folytatták munkájukat, míg a Turul Szövetség a munkatáborok egész sorozatát állította fel. A Turul a nyár folyamán felállítandó munkatáborai részére júniusban saját vizitelepén egy vezetőképző munkatábort szervezett. Július hó folyamán átlag 4 hetes időtartammal felállította a bugaci munkatábort 102 fővel; a soproni munkatábort 28 fővel és az első magyar női munkatábort Kapuvárott 24 fővel, majd az 1935. évi munkatáborok folytatásaként a második marosmenti munkatábort 58 fővel.

A férfimunkatáborok általában földmunkát végeztek, míg a női munkatábor házi, szociális segítőszolgálatot teljesített szegény magyar gazdacsaládoknál. Valamennyi munkatábor napirendje a szokásos munkatábori napirendhez volt hasonló, azaz: délelőtt 6-7 órai munka, míg a fennmaradó időben kiképzés, előadások, sport és kirándulások töltötték ki a munkatáborok napját. A táborokban a bajtársi és főiskolai szövetségeknél is általában megkövetelt katonás rend és fegyelem uralkodott.

Valamennyi tábor igen szerény anyagi lehetőségekkel rendelkezett, mégis biztosítható volt a kifogástalan étellemezés. Munkaeszközöket jórészt a közületek adtak, amelyek más téren is a táborok segítségére siettek. Munkaruháról a résztvevők maguk gondoskodtak és a táborba való bevonulás és visszatérés is, bár kedvezménnyel, de a résztvevők terhére ment. Az elhelyezés általában sátrakban történt (a nők iskolában), amelyekről szintén a munkatáborokat felállító szervezetek gondoskodtak.

Ezek az 1936. évben létesült Turul munkatáborok nemcsak az ifjúság, hanem az ország közvéleményénél is igen kedvező fogadtatásban részesültek. Az a tény, hogy egy kivételével valamennyi 1936-os munkatábort a Turul Szövetség rendezte, mindenki előtt érthetővé teszi ezeknek a táboroknak erősen nemzeti és őszintén népi szellemét. Ezt jólismert körök bizonyos idegenkedéssel fogadták, de az ifjúság és a nemzeti társadalom túlnyomó részében osztatlan sikert arattak és nagy erkölcsi elismerést vívtak ki.

A Turul Szövetség munkatáborai az illetékes körök figyelmét is felhívták a munkaszolgálatra. Az 1936-os kecskémét-bugaci munkatábort elsőnek Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter, majd Bornemisza Géza iparügyi miniszter szemlélték meg. Ez nagy visszhangot keltett, mert az ekkor készült filmfelvételek a

filmhíradón keresztül az egész országnak bemutatták a munkatáborok életét. A nemzeti sajtó is ösztönös megérzéssel támogatta a magyar nemzeti ifjúság munkatáborait, míg a túloldali sajtó érthetően kikezdte.

Az 1935. és 1936. évben felállított 8 munkatábor – köztük egy vezetőképző és egy női munkatábor – összes résztvevőinek száma 373 fő volt. A Turul bugaci munkatáborának keretében kb. 30 külföldi főiskolás is teljesített munkaszolgálatot és pedig: osztrákok, németek nagyobb számban, néhány bulgár, svájci, angol és egy-egy hindu és arab.

Ezeknek a munkatáboroknak munkateljesítménye a várakozásnak általában megfelelt. Pontosabb adatfelvétel csak a bugaci munkatáborban vezetett és ezek eredményeként megállapítható volt, hogy a bugaci munkatábor által végzett munka értéke elérte a ráfordított költségeket.

Az ezidőbeli munkatáboroknak két kiemelkedő gyakorlati célja volt és pedig: egyik, hogy a Turul és sárospataki főiskola is nevelni akarta a közösségükbe tartozó bajtársakat, a másik cél pedig a munkatáborok, illetve munkaszolgálat intézményének propagálása. Az 1935. és 1936. évi munkatáborok mindkét cél érdekében eredményes munkát fejtettek ki.

d) Következmények. A munkatáborok munkásságának eredményeképpen a Turul Szövetség 1936. őszén a magyar munkaszolgálat megteremtése érdekében felterjesztéssel fordult a kormányhoz. Miután az intézkedni hivatottak nagy része a munkaszolgálat fontosságáról a nyári munkatáborok alatt személyesen is meggyőződött, a felirat meghallgatásra talált. Illetékessége révén Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter vette kezébe az egyelőre főiskolai és önkéntes jellegű munkatáborok sorsát. Elhatározta, hogy a nagy nemzetnevelő lehetőségeket nyújtó munkatáborokat az egész magyar értelmiségi ifjúság számára hozzáférhetővé teszi és ezért a magyar munkatábor eddigi intézőinek bevonásával az önkéntes főiskolai munkatáborok szervezését minisztériuma hatáskörébe vonta. A vallás- és közoktatásügyi miniszter munkatársul Kultsár István miniszteri tanácsost, az értelmiségi munkanélküliség ügyeinek jelenlegi kormánybiztosát vette maga mellé. A következőkben ismertetett elgondolásaival és intézkedéseivel megindította az Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Önkéntes Munkatáborait és ezzel megvetette a magyar munkaszolgálat alapját.

III.

Az Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Önkéntes Nemzeti Munkaszolgálata. A magyar egyetemi és főiskolai ifjúságnak és az ifjúság egyik legerősebb szervezetének a „Turul Szövetséginek 1931-1936-ig tartó mozgalma a munkatáborok érdekében és ezek tényleges kivitele meghozta a maga eredményét. Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter 1936. őszén a minisztertanács előtt az értelmiségi munkanélküliek problémájának megoldásával kapcsolatban megvalósítandó feladatok egyik eszközének az egészséges közszellem kialakítására hivatott célszerű nemzetnevelést hangsúlyozta és rámutatott arra, hogy a társadalmi rétegek egymáshoz közelebb hozásának egyik eszköze lehet: a nemzeti munkaszolgálat intézményének bevezetése. Ekkor hangzott el 1921. óta újból hivatalos előterjesztés során a munkaszolgálat bevezetésének kérdése a magyar minisztertanács előtt.

Ez az elgondolás, továbbá a Diákszövetségnek az önkéntes munkaszolgálatra vonatkozólag előterjesztett beadványa, nemkülönben a minisztertanács határozata szol-

gált alapul arra, hogy a kultuszminiszter az önkéntes munkaszolgálat bevezetésére 1937. tavaszán javaslatot tegyen, azzal a jövőbe látással, hogy ez – a vezetők kiképzésével, a szervezet kiépítésével és a közvélemény felvilágosításával – alapját képezheti a kötelező munkaszolgálatnak.

Az önkéntes munkaszolgálat tehát központi irányítás mellett megvalósult Csonka-Magyarországon is, a kötelező munkaszolgálatnak pedig el lett vetve a magja. Az önkéntes munkaszolgálat bevezetésével három igen fontos, figyelmen kívül nem hagyható eredményt vélt elérni a kormány: az elhelyezkedni nem tudó munkanélküliek egy részét ideiglenesen munkatáborokba tömöríteni és hasznothajtóan foglalkoztatni, – a munkatáborokban résztvevők nemzeti irányú nevelését kiegészíteni s őket a honvédelem érdekében elő- vagy utóképzésben részesíteni, – végül pedig azokat a szociálpolitikai szempontokat vette figyelembe, amik a legkülönbözőbb társadalmi rétegekből származó egyének együttéléséből és megértő együttműködéséből fakadnak a magyar jövő számára.

1. Az 1937. év munkatáborai. 4.400/1937. V. K. M. sz. rendelet állapította meg az Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Önkéntes Nemzeti Munkatáborainak szervezetét.

E szerint az egyetemi és főiskolai hallgatók számára a nyári nagyszüneti időszakban önkéntes munkatáborok létesítését engedélyezi s célját: az egyetemi és főiskolai hallgatók, valamint szigorlók nyári foglalkoztatásában jelöli meg közérdekű munkák elvégzése által, további célként pedig a résztvevők nemzeti és szociális irányú nevelésének kiegészítését állítja előtérbe.

A munkatáborok központi szervezését, irányítását és ellenőrzését az egyidejűleg kinevezett munkatáborok főparancsnokára bízta, akit feladatának ellátásában az értelmi-ségi munkanélküliek kormánybiztosa volt hivatott támogatni. A főparancsnok mellé rendeltetett ezenkívül egy Központi Bizottság mint véleményező szerv, a munkatáborokban résztvevő diákszövetségek által kijelölt tagokból.

A rendelet a főparancsnok hatáskörébe tartozónak jelölte meg: a munkatáborok felállítását és megszervezését, a munkatáborok központi irányítását, a körzetparancsnokok és táborparancsnokok kinevezését, a szolgálati és fegyelmi szabályzat szerkesztését, a táborok életének és munkájának ellenőrzését, a munkatáborokra vonatkozó javaslatok és jelentések előterjesztését, a munkatáborokban résztvevőkkel szemben a fegyelmi jogkör gyakorlását, a munkatáborok működésével kapcsolatos összes ügyviteli teendők ellátását.

Az önkéntes munkatáborokba csak azok az egyetemi és főiskolai hallgatók, valamint szigorlók voltak felvehetők, akik a diákszövetség keretébe tartozó valamelyik ifjúsági egyesületnek és az Emericánának voltak a tagjai.

A rendelet szerint az egyes munkatáborok négy heti időtartamra szerveztettek. A munkatáborokban résztvevők teljes ellátásban és elhelyezésben részesültek.

E miniszteri rendelet megjelenése után, a vallás- és közoktatásügyi miniszter engedélye nélkül semmiféle egyesületnek vagy közületnek nem volt többé joga munkatábort szervezni és felállítani.

A munkatáborokba való önkéntes jelentkezésre a vallás- és közoktatásügyi miniszter hirdetményben hívta fel az ifjúság figyelmét, amelyet az egyetemek és a főiskolák, nemkülönben a Diákszövetségbe tömörült ifjúsági egyesületek is megkaptak.

A szervezés egyik főgondját képezte a táborparancsnokok kiszemelése és ezek előképzése munkatáborparancsnoki szerepkörük betöltésére. Elvileg olyan idősebb főiskolai hallgatók jöhettek számításba, akik egy éves katonai szolgálati kötelezettsé-

güknek már eleget tettek, az emléklapos tiszti vizsgát sikerrel állták ki és legalább is karpaszomány viselésére jogosult őrmesterek. A betoborzottak két hetes parancsnokképző tanfolyamon gyorsított ütemben képeztettek ki. Az oktatás keretébe tartozott: szervezeti és fegyelmi szabályzat, irodai ügyvitel, gazdasági ügyvitel, műszaki oktatás, nemzetvédelmi oktatás és katonai kiképzés előre kidolgozott tanterv szerint. Női parancsnokképző tanfolyam ebben az évben nem állított fel, mert nem vált szükségessé. A főparancsnokság a munkatáborok szervezeti és fegyelmi szabályait, a belszolgálat vezetésére, munkaszolgáltatásra és szellemi kiképzésre vonatkozó rendelkezéseket mind a férfi, mind a női munkatáborok számára elkészítette.

A vezetőség 6 férfi munkatábornak három 4 hetes időszakban és 1 női munkatábornak két 4 hetes időszakban való felállítását tervezte. Összesen tehát 18 férfi és 2 női munkatábor működött volna 1937-ben 1080 férfi és 60 női létszámmal.

A rendelkezésre álló rövid jelentkezési határidő és a hiányzó propaganda következtében a jelentkezők száma a tervezett főiskolás létszámot meg sem közelítette, úgy, hogy középiskolások bevonása is szükségessé vált. Csakis így lehetett kilátás arra, hogy a munkatáborokat az eredeti elgondolás szerinti létszámban lehet majd felállítani. Azonban a fiatalság a nyári szünidőre már szétszóródván, ez a segítség sem tudta kiegészíteni a megszabott létszámot. Az I. és II. időszakban felállított 6-6 munkatábor átlagban a szervezetszerűleg megállapított létszám felével dolgozott, míg a III. időszakban csak 2 munkatábor volt felállítható és ezek is csak úgy, hogy az előbbi munkatáborokból többen maradtak vissza továbbszolgálatra. Végeredményben a szervezetszerűleg beállított 18 férfi munkatábor helyett 14-et lehetett felállítani, az eredetileg tervezett 1.080 fővel szemben 50%-os létszámcsökkenéssel. A 2 női munkatábor létszámcsökkenése 20%-os volt.

Számoltunk a kezdet nehézségeivel és ezek tényleg be is következtek és tornyosultak. Önkéntes jelentkezésről lévén szó, hiányzott a cél érdekében kifejtett propaganda. A propagandához azonban már nem állott rendelkezésre az idő és nem voltak kézben az eszközök. Tanulásként megújíthatjuk azt a tömeglélektani szabályt, hogy még értelmiségi homogén tömegek betoborzásánál is egyedüli hatásos eszköz a szavakban és formákban színes és erős propaganda megszakítás nélkül mindaddig, amíg a kitűzött cél nincs elérve.

Július i-vel mind a férfi, mind a női munkatáborok megkezdték a működésüket. Idegenkedve nézett az új, eleddig ismeretlen egyenruhás ifjakra s lányokra mindenki, de főképen a táborhelyeket környező lakosság. Kétkedve és fejszóvalva vették a helytállást. De amidőn látták, hogy az ifjúság komolyan fogja fel az önként vállalt kötelezettség teljesítését, amikor a fiúk ugyancsak megmarkolták az ásó nyelét és ásójuk nyomában emelkedtek a köbméterek, a lányok ház- és gyermekkörüli aprólékos munkáját pedig aggodalmas gondoskodás kísérte, – akkor megeredt a lakosság elismerése.

A munkaszolgáltatás a férfi munkatáborokban az egyes táborok számára kiutalt, javarészen földmunka elvégzésében jutott kifejezésre; a női munkatáboroknál pedig a sokgyermekes szegény család házkörüli teendőinek az elvégzésében, hogy ezalatt a családjának is módja legyen kenyeret keresni. A külső munkaidő a férfiaknál 6 és ¾ óra, a nőknél 7 és ½ óra volt. Ezt az 1 órai különbséget a férfiak napi 1 órai nemzetvédelmi kiképzése okozta. Pénteken az úgynevezett „kubikos napon” a munkaidő mindkét helyütt 8 és ½ óra hosszát tartott;.

A táborok munkáinak sokféleségével majd a következő évi munkaszolgálat teljesítményénél foglalkozom részletesen. Itt tanulságként kiemelem azokat a tapasztalatokat, akik hátrányosan befolyásolták a férfi táborok munkaszolgáltatását. Ezek voltak: a helyszíni műszaki irányítás és ellenőrzés hézagossága vagy hiánya; a munkaszerszámok elégtelensége s a közületek által rendelkezésre bocsátott szerszámok elhasználatlansága; a kezdettel járó gyakorlatlanság a műszaki munkák végzésénél.

Főleg e harmadik ok a hosszabb tartamú táborozási időszakot indokolja. A rövid 4 hetes időszak mellett ugyanis a munkatábor éppen akkor zárult, amikor a munkaszolgálattalatosok edzettsége következtében teljesítőképességük a tetőfokát érte el. De a táborozási napok és a munkanapok aránya is a hosszabb tartamú táborozási időszak mellett szól.

A munkateljesítmény fokozása szempontjából mint leszűrt tapasztalatot kellett elkönyvelni azt is, hogy a táborhelyek gyakori változtatása sok nehézséget okoz, még több időt rabol és jóval több költségbe kerül. Ezért minden indok olyan munka vállalása mellett szól, amelyek legalább egy, de lehetőleg több munkatábort több táborozási időszakon át képes foglalkoztatni.

A férfi munkatáborok teljesítménye a három táborozási időszak alatt az 1938. évi munkaszolgáltatással együtt van feltüntetve a kimutatásban.¹

A munkaszolgálatban az abszolút munkaérték három összetevőből ered: a végzett munka tényleges értéke, a beruházási anyag értéke, a nevelési és erkölcsi érték. Ez utóbbi azonban számokkal nem fejezhető ki. Anyagi érték megállapításáról a munkaszolgálatban csak évek múlva beszélhetünk, amikor a vagyoni érték már többé-kevésbé állandósult és a munkaérték még mindig növekszik. A befektetett tőke ekkor kezd erősebben amortizálódni, s a kiegyensúlyozás felé közeledni, de csak abban az esetben, ha a munkaszolgálat egész éven át megszakítás nélkül folyik és nem csak a nyári hónapokra szorítkozik.

Már az önkéntes munkaszolgálat első évében kitűnt, hogy a kötelező munkaszolgálat kiépítése kívánatos mind erkölcsi, mind gazdasági szempontból.

A női munkatáborok munkaszolgáltatása mérsékelt volt és teljesen számolt a munkaszolgálattalatosok teherbíró képességével. A munkaszolgálattalatosok egyenkint jártak szegény, több gyermekes családhoz, ahol a női hivatással ellentétbe nem kerülő munkát végeztek. A női munkatáborok sikeres lefolyását mi sem bizonyíthatja jobban, mint azok az egyszerű tartalmú, de meleg hangú levelek, amelyek a munkaadóktól eredtek és a hála és a szeretet szavával emlékeznek meg a náluk szorgoskodó segítő kezeiről.

2. Az 1938. év munkaszolgálata. Ebben az esztendőben az önkéntes munkaszolgálat a gyakorlati megoldás terén lényegesen előbbre jutott.

A 2.500/1938. V. K. M. sz. rendelet szabályozta az Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Önkéntes Nemzeti Munkaszolgáltatásának szervezetét, mely szerint június hó 1-től szeptember hó 30-ig terjedő időre egyetemi és főiskolai hallgatók (szigorlók) részére önkéntes jelentkezés alapján nemzeti munkaszolgálat szervezését engedélyezi. Ebben a rendeletben lényeges különbségeket találunk a múlt évi hasonló irányú rendelethez viszonyítva eltekintve attól, hogy a főcímben a „munkaszolgálat” kifejezést látjuk az eddigi „munkatábor” helyett, ami átölelően határozza meg és juttatja kifejezésre a benne élő fogalmat.

¹ L. a 967. lapon.

Kivonat a „Munkatörzskönyv“-ből

Év	A kirendelt munkatáborok				A munkahely		Munkateljesítmény	Megjegyzés
	táborhelye	neve és száma	működési ideje	teljesített munkaszáma	féligazn voltága a táborhelyről	száma		
1.	Pomáz	„Álmos Vezér”, 1.	1937. VII. 1.—VII. 29.	4-406	1-300	szőlés hordalék	Az 1937. V. 23-ai árvíz által sújtott 45 ha-nyi terület ármentesítése 2265 fm-es vízfolyás medertisztításával.	Befejezve: 1937. VII. 29-án.
2.	Balaton-udvari-Vászoly	„Kund Vezér”, 5 és 11. „Ond Vezér”, 6, 12 és 18.	1937. VII. 1.—VII. 29. 1938. VI. 1.—VIII. 30. IX. 1.—IX. 22.	30-663	540	palatombos agyag	Vászoly községnek a bulatoni fogyasztópiaccal való összeköttetését lehetővé tevő 4986 fm-es bokortár kiépítése.	Befejezve: 1937. IX. 21-án.
3.	Héreg	„Élőd Vezér”, 2., „Gyula Vezér”, 3., „Álmos Vezér”, 19. és 26.	1937. VII. 1.—VII. 29. 1938. VI. 19.—VII. 28. VII. 30.—IX. 7.	19-517'5	800	törmelékes agyag	Közégszandás: 934 fm döngölt pályaszerű bokortár kiépítése, 14 mirtályg beépítése.	Befejezve: 1938. IX. 7-án.
4.	Vértes-szőlős	„Huba Vezér”, 4. és 10.	1937. VII. 1.—VII. 29. VIII. 1.—VIII. 30.	7-356	1-375	hordalék	A község főutcáján végigfutó vízelvezetés szabályozása 1260 fm hosszban; 404 ha-nyi területet ármentesített.	Befejezve: 1937. VIII. 30-án.
5.	Bugac	„Álmos Vezér”, 7. és 13. „Élőd Vezér”, 8. „Gyula Vezér”, 21. és 28.	1937. VIII. 1.—VIII. 30. IX. 1.—IX. 22. 1938. VI. 19.—VII. 28. VII. 30.—IX. 7.	21-042	1-800	tarackos homok	A Kecskeméti Gazdasági Vasút Bugacpuszta tervezett repülőter kibővíté szaranyonnal aléplátvány földmunkája 3052 fm hosszal.	—
6.	Pierznaszor	„Gyula Vezér”, 9.	1937. VIII. 1.—VIII. 30.	2-060	150	homok	Leventesporttelep üzemmodernizációjának kiadása.	Befejezve: 1937. VIII. 30-án.
7.	Tihany	„Élőd Vezér”, 20. és 27.	1938. VI. 18.—VII. 27. VII. 30.—IX. 6.	21-227'5	1-000	törmelékes agyag	A VKM. tulajdonában lévő, diákjóléti intézmények létesítésére kijelölt 60 holdnyi mélyfokv. terület felbőlt. 3000 m ² -en.	—
8.	Gyöngyös	„Huba Vezér”, 22. és 29.	1938. VI. 19.—VII. 28. VII. 31.—IX. 10.	13-104	1-200	adazit-szerű tuskós, bozotos	Sportrepülőter létesítése 40.000 m ² terület megszüntetésével, 1 fa és 1 kőepület felépítése.	Befejezve: 1938. IX. 10-án.
9.	Sárospatak	„Kund Vezér”, 23. és 30.	1938. VI. 19.—VII. 28. VII. 31.—IX. 9.	12-313'5	900	sziklás, bozotos	Sportrepülőter létesítése 11.000 m ² terület megszüntetésével 900 fm bokortár kiépítése.	—
10.	Ricsé	„Ond Vezér”, 24. és 31.	1938. VI. 19.—VII. 28. VII. 31.—IX. 9.	14-863	1-800	homok	Leventesporttelep létesítése 3040 m ² terület felbőltetésével.	Befejezve: 1938. IX. 9-án.
11.	Tarpa	„Tus Vezér”, 25. és 32.	1938. VI. 18.—VII. 28. VII. 30.—IX. 10.	12-513	3-300	szikes	181.6 ha közterület belvízelvezetőcsatornáinak 2370 fm hosszban való elkészítése.	—
Összesen	11	28	1937. VII. 1.—IX. 22. 1938. VI. 19.—IX. 10.	149-065'5	1-297	—	5795 fm csatornással, 267 ha-nyi terület, víz-telenítés, 6640 m ² terület feltöltése, 4820 fm bokortár, 3052 fm kisvasúti aléplátvány, két sportrepülőter, egy fa és egy kőepület, valamint 14 kisebb műtárgy építése.	Hét befejezett és négy folyamatban lévő munkát.

Ezek a különbségek a következők: a résztvevő munkaszolgálatosokat nagyobb felelősséggel köti oda a munkatáborokhoz, amidőn a főparancsnok hatáskörénél, a munkaszolgálatra jelentkezőkkel szemben a munkatáborok Szervezeti Szabályzata szerint alkalmazandó fegyelmi jogkör és súlyosabb vétség esetén az illetékes egyetemi hatóság által fegyelmi eljárás megindítása iránti javaslatnak is lehetőséget nyújt; további fontos pontja a rendeletnek, hogy a már megtörtént jelentkezést fontos ok nélkül nem lehet visszavonni, s e hitelt érdemlő indokok igazolása esetén felmentést csak a főparancsnok adhat; a résztvevőknek egyetemi tanulmányaik alatt többféle kedvezményt biztosít, ami különösen a szegényebb sorsú tanulókra nézve igen kecsesítőnek bizonyult; külföldi munkatáborokba való részvételt helyezett kilátásba és minden más esetben is a munkaszolgálatban való részvételnek előnyös figyelembevételét hangsúlyozta.

a) Propaganda. Ez évben már az ifjúsági egyesületeken kívül álló egyetemi és főiskolai hallgatók és az érettségizett fiatalság is bevonatott a munkaszolgálatba, természetesen ismét csak önként jelentkezés alapján. Hogy eredményt érhessünk el erős, tervszerű propagandát kellett kifejteni.

A propaganda célja volt: egyrészt az értelmi ifjúságot megnyerni az ideai munkaszolgálatnak, másrészt a nagyközönségre hatni az intézmény népszerűsítése szempontjából.

Propaganda füzetek szétküldésével, plakátok kifüggesztésével, újságcikkek útján való ismertetéssel, rádióhíradással és egyéb más úton-módon is kifejített propaganda azt eredményezte, hogy a jelentkezők létszáma jóval meghaladta a szervezetszerű beállítás szerint megkívánt létszámot. Jótékony hatással volt az ifjúságra, hogy az Országos Vitézi szék ezekbe az évjáratokba tartozó várományosaira kimondta a kötelező munkaszolgálatot, ami 55 ifjú vitéz bevonulását jelentette.

Évkor tekintetében 18-30 év közötti korosztálybeliek jelentkeztek, sőt néhány 30 éven felüli is, akik súlyos szociális okok miatt szintén besoroztattak. Statisztikai adatok szerint a munkaszolgálatra jelentkezők szüleinek 40%-a zsellér, törbebirtokos, munkás, kiskereskedő, kisiparos és altisztii sorba, 8%-a 10-50 holdig terjedő kiscgazdák közé, 50%-a köztisztviselői minőségben az úgynevezett középosztályba, míg a fennmaradó 2%-a az úgynevezett felsőbb osztályba tartozott.

b) Parancsnokképző tanfolyam. A munkaszolgálat gondolatának érvényesítői és a vezetőség előkészítő munkájának kivitelezői a munkatáborok élén álló táborparancsnokok. A súlypont ismét csak a parancsnokok kiválasztásán és kiképzésén nyugodott.

A parancsnokképző tanfolyam a vallás- és közoktatásügyi minisztérium útján a munkaszolgálat tulajdonába került tihanyi telepen állítottatott fel. A kiképzéshez és oktatáshoz szükséges taneszközök és tanszerek beszerezettvén, rendelkezésre állottak.

A tanfolyam tartama: május 15-től – június 12-ig, a hallgatók létszáma: 41 fő katonaviselt főiskolai hallgató és kistrészen középiskolát végzettek, rendes oktató: 3 fő, rendkívüli oktató: 4 fő, tanórák száma: 108 óra.

Ebből műszaki oktatásra: 32 óra, nemzetvédelmi kiképzés: 28 óra, nemzetvédelmi oktatás: 22 óra, szervezeti és fegyelmi szabályok: 12 óra, irodai ügyvitel: 6 óra, gazdasági ügyvitel: 8 óra. A napi elméleti és gyakorlati elfoglaltság összesen: 7 óra.

Az elméleti tudásnál a tárgykörbe vágó általános ismeretre, a kérdésekhez való érdemleges hozzászólásra, az Ítéloképességre, a találó kifejezésbeli készségre esett a súlypont.

A gyakorlati irányú kiképzésnél a biztos, nyugodt fellépés, a kapott feladat tökéletes és pontos végrehajtása, a határozott öntevékeny cselekvés, valamint a rövid és világos parancsadás volt a lényeg.

Miután a munkatáborok rendeltetése az, hogy oly általános nemzeti érdekű közmunkát végezzenek, amelyeket a helyi érdekeltségek csekély anyagi teherbíró képessége miatt vállalkozó útján kivitelezni nem képesek, a tanfolyam egyik legfontosabb feladatát képezte, hogy a hallgatóknak lehető magas műszaki kiképzést adjon. E cél érdekében a hallgatók műszaki kiképzése a következőkre terjedt ki: mértan, kitűzés és vázolás, kötelneműek, famunkák, kőmunka, földmunka, műszaki burkolás, közlekedési vonalak, utak, tábormunka, biztonsági rendszabályok a műszaki munkáknál.

Bár a tanfolyam időtartama a múlt évihez viszonyítva megkétszereződött, az elmellőzhetetlenül átveendő tananyag mennyisége miatt eléggé terhes volt a hallgatóknak, mégis szép eredményt mutattak fel: tisztségüket derekasan töltötték be és többen közülök igen dicséretesen látták el a rájuk háruló feladatot. Műszaki tekintetben is megállották a helyüket.

Ebben az évben már női parancsnokképző tanfolyam is működött egy heti időtartammal. Az Országos Stefánia Szövetség székházában elhelyezett és ugyanott megrendezett tanfolyamra 7 hallgató nyert felvételt. A hallgatók közül már többen munkaszolgálatot teljesítettek és részben végzett egyetemi hallgatók voltak. A női munkaszolgálat körébe vágóan képeztettek ki elméletileg és gyakorlatilag reggeltől estig tartó oktatással. A kiképzés eredménye a rendelkezésre álló rövid idő miatt csak szükségképpen elégitette ki a kívánt célt.

Jövőben a férfi vezetőkészítő tanfolyam tartama legalább 12 hétben, a női vezetőkészítő tanfolyam tartama pedig legkevesebb 6 hétben állapítandó meg.

c) Szervezés, napi- és munkarend. Az 1938. évi Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Önkéntes Nemzeti Munkaszolgálatának szervezetébe¹ beállított minden foglalkozás az eredeti terv szerint zajlott le. A létszámviszonyokban sem állott be semminemű változás. A munkatáborok 6 heti időtartama lényegesen jobbnak bizonyult a tavalyi 4 hetesnél mind a férfi, mind pedig a női munkatáborok életében. Az előbbieken begyakorlottságuk következtében kiadósabb eredményeket értek el a munkaszolgálatosok, az utóbbiakon pedig maradandóbb nyomokat hagytak vissza nevelésben és szociális téren.

A létszámkeret a folyó évben már kicsinek bizonyult. Az első időszak munkaszolgálatosai közül soknak továbbszolgáló kérelmét még szociális indokok esetében sem lehetett kielégíteni. Fokozódott ez a helyzet a második időszak munkatáborainak befejeztével. Ekkor tömegesen érkeztek olyan kérelmek, amelyben állástalan munkaszolgálatosok legalább egy munkatábor további fenntartását kérelmezték. A gonddal küzdő szülők újbóli megterhelése, az egyelőre kilátástalan semmittevés helyett sokan szívesen vállalták volna a munkatáborok életét, melynek keretében mégis a közösség hasznos tagjainak vallhatták volna magukat.

A munkatáborok életét és a munkaszolgálatosok napi foglalkozását legjobban és legelénkebben tükrözi vissza a „Napi- és munkarend”.² A női munkatáborok napirendje ugyanez volt, csak a tábor jellegének megfelelően némi változattal.

A napi foglalkozás általában négy körben mozgott: munkaszolgálat, nemzetvédelmi kiképzés, nemzetvédelmi oktatás és tábortűz.

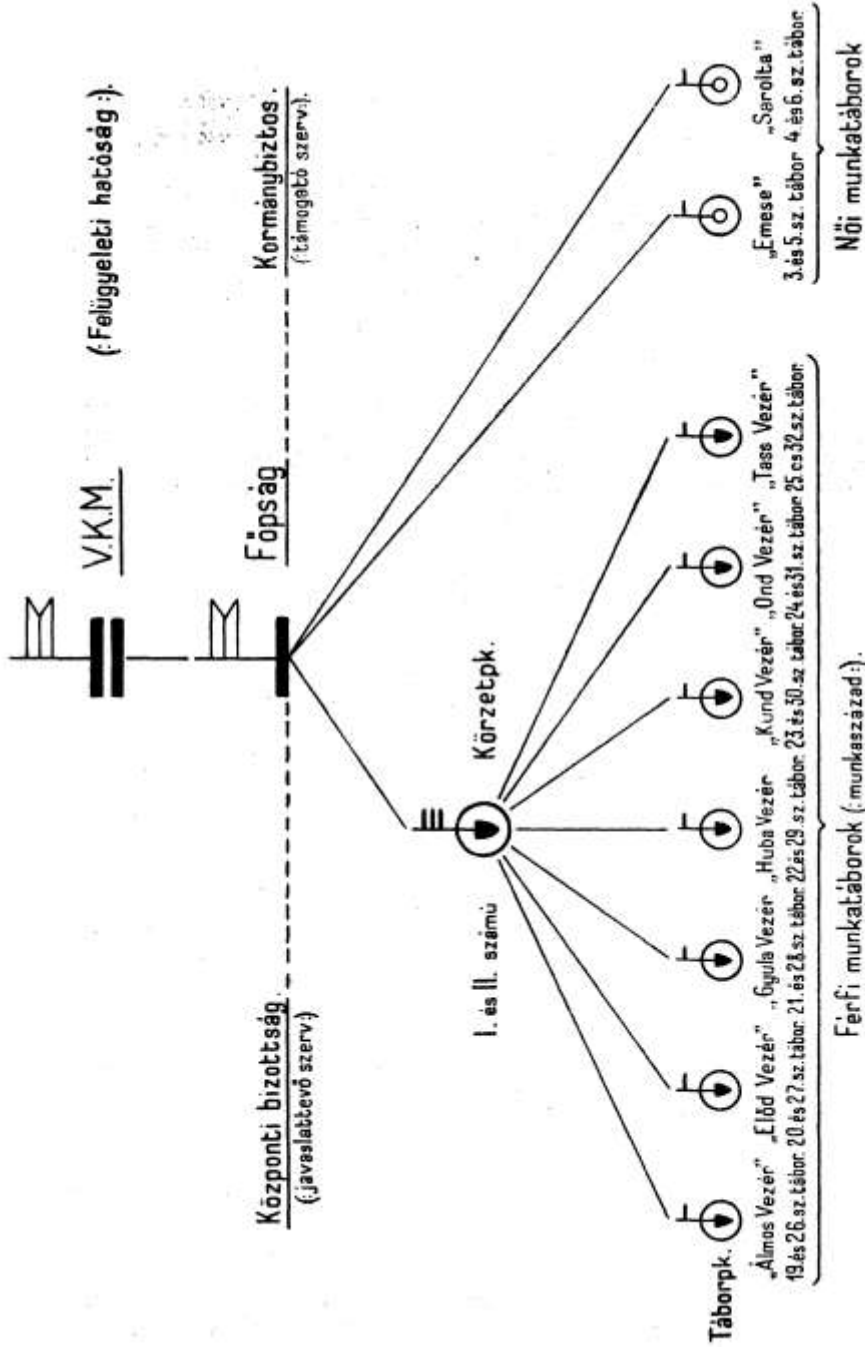
d) Munkaszolgálat. A férfiak munkaszolgálatának különfeleségét és eredményét feltüntető táblázatból bőséges adat meríthető azok tartalmi értéke tekintetében.³

¹ L. a 970. lapon.

² L. a 972. lapon.

³ L. a 967. lapon.

Az 1938. évi Egyetemi Önkéntes Munkaszolgálat általános szervezete

Magyarázat:

- a főparancsnoknak alárendelve,
- - - a főparancsnok mellé rendelve,
- A. körzetparancsnoknak a munkaszolgálat helyei szerint 3-4 munkatábor van alárendelve.

Táboronként: 57 főiskolai hallgató; összesen: 399 fő.
Har het időtartammal, kétszer felállítva: 798 fő.

Táboronként: 30 főiskolai hallgató; összesen: 60 fő.
Har het időtartammal, kétszer felállítva: 120 fő.

A munkamenetben a 6 órás munkaidő megfelelőnek bizonyult. Ennek teljesítése nem okozott különösebb nehézséget a munkaszolgálatosoknak. Munkatechnikai eljárásuk azonban kissé nehézkes volt különösen kezdetben, amíg a fizikai munkához való simulás az izmaikban nem alakult ki,

A munkatáborok mennyiség tekintetében az előírtnál kevesebb munkát végeztek, de ez egyáltalán nem volt a munkaszolgálatosok rovására írható. Az első időszaknak éppen az elején fel lépett rendkívüli kánikula, tartós munkacsökkenést eredményezett. A második időszakban pedig majdnem három hétig esett az eső, s az állandó esőzések folytán felázott talaj a munkálatok elvégzését lehetetlenné tette, vagy igen megnehezítette. Ezek figyelembevételével, leszámítva a munka nélkül eltelt napokat, az eszközölt számítások a munkaszolgálatosokat igazolták, mert munkateljesítményük alig maradt el a fizikai munkához szokott földmunkás napszámosok teljesítményétől és így a munkaszolgáltatás jónak volt mondható. A sok akadály ellenére a legtöbb helyen sikerült a munkát befejezni.

Ismét csak visszatérek a műszaki oktatáshoz, mert a testi munka száraz tényén kívül az egyes munkákban rejlő műszaki teendőket is a munkaszolgálatosok végezték. A műszaki oktatás a munkatáborokban nem képezte rendszeres oktatás tárgyát. A helyi munka által megkivánt gyakorlati ismereteket a munkaszolgálatosok munkavégzés közben, a munkavezetők felvilágosításai nyomán gyakorlatilag elsajátították és így valamennyien egy bizonyos készséget szereztek. A magasabb műszaki tudást igénylő munkákat a munkavezető irányításával a munkaszolgálatosoknak erre a legalkalmasabb, külön kialakult csoportja végezte. Ebben támogatást kapott a munkatábor a hatóságok részéről kirendelt vezető mérnökökben, akik a munkálatokat hetenkint felülvizsgálták, annak irányát megszabták és végül a munkát átvették. Néhány táborban hiányzott a vezető mérnök; a műszaki irányítás teljesen a táborparancsnok kezében volt, aki eredményesen birkózott meg a feladattal.

A nők munkaszolgáltatása három részre oszlott: bölcsődére, napközire és külső munkára. Különösen ki kell emelnem a bölcsőde és napközi szolgálatot, ahol a beosztottak nemzeterosztó és nemzetnevelő tevékenysége egészen meghatározó volt. Ének, játék keretében tanították a gyermekeket harcos, hazafias versekre, amelyekben épült a lelki világuk. A táborokban nyújtott étkezéseken pedig bőséges táplálék erősítette az angolkóros, legyengült gyermekek fizikumát.

A munkaszolgálatosok zöme egyenként a legszegényebb családokhoz járt, ahol a legnagyobb változatosság mellett látták el a háztartási, betegápolási és mezői munkákat. Úgyesen fentartották a jóviszonyt a hatóságokkal és így a szegény lakosság felsegítésére eredményeket tudtak elérni. Igen öntevékenyen használták ki az adódó nevelő alkalmat és ezzel a falu nevelésében észrevétlenül közreműködtek. A falu részéről mindenütt szeretetnek és közkedveltségnek örvendeztek; áldozatoságuk és szívjóságuk még a környező falvak lakosainak érdeklődését is felkeltette.

A női munkaszolgálat értékét ennek sokféleségéből lehet a legjobban megállapítani.¹

e) Nemzetvédelmi kiképzés. A nemzetvédelmi kiképzés a férfi táborokban azt a célt szolgálta, hogy a munkatáborok mind belső szervezetükben, mind külső megjelenésük alkalmával katonás és fegyelmezett egység benyomását keltsék. A test egyen-

¹ L. a 974. lapon.

Napi- és munkarend

az egyetemi önkéntes munkaszolgálat munkatáborai számára 1938-ban

Ó r a		Még- jegyzés										
Nap	6—7		7—9:30	9:30— 10	10—13:30	13:30— 14:30	14:30—17:30	17:30— 18:30	18:30— 19:30	19:30— 20	20—21 21—22	22
Hétfő	Tisztálkodás. Tisztaalkodás. Első reggeli. Pajtáságyvizsgák. Előkészület a kivonuláshoz. Felszerelés. Sorakozó. Ima. Táborzászló felhúzása											
Kedd	Pihenő. Második reggeli											
Szerda	7 órákor kivonulás a munkahelyre. Munka			Munka. 13:30-kor a munka befejezése, bevonulás a táborba			Pihenő. Fürdés			Nemzetvédelmi előadás Tábor tüz		
Csütörtök	Pihenő. Második reggeli											
Péntek	Munka. 13:30—14:30-ig hideg ebéd a munkahelyen, pihenő. 17:30-kor a munka befejezése, bevonulás a táborba			Munka. 13:30-kor a munka befejezése, bevonulás a táborba			Tisztálkodás			Nemzetvédelmi előadás Tábor tüz		
Szombat	Pihenő. Második reggeli											
Vasár- és ünnepnap	7 órákor ébredés. Tisztálkodás. Reggeli. Táborrend helyreállítása. Isteniszület. Vallásfelekezeti elmélkedés. 12:45-kor ebéd. (Hósi emlékmű megkoszorúzás kisebb ünnepség keretében, külön intézkedés szerint.)			Tisztálkodás			Pihenő. Hideg vacsora. Külön intézkedés szerint közös kirándulások.					
22 órákor takaródó												
<p>Esős idő esetén az adott helyzethez képest a napi- és munkarendet a táborparancsnok szabályozza. Einnél szem előtt kell tartania, hogy a munkaszolgálatást el kell végezni, hacsak az idő lehetővé teszi.</p> <p>Igen nagy melegben az ébredést egy órával előbb, rendelheti el és ennek megfelelően hamarabb vonul be a munkáról.</p> <p>Vasár- és ünnepnap nincs sem kihallgatás, sem parancskihirdetés. Hétfőre (ünnep utáni napra) szombaton (ünnep előtti napon) kell foglalkozásra nézve intézkedni.</p>												

súlyban tartására naponta végezték az úgynevezett reggeli és futógyakorlatokat és terepsportot. Katonai zártrendű gyakorlatok rendes kiképzés keretében minden másnap folytak. A tervezet akképen volt felépítve, hogy a munkaszolgálatosok keresztül essenek az újonckiképzés zártrendi részén egyenkint,, rajban és szakaszban, puska nélkül, továbbá szükségszerűleg a századdal is megismerkedjenek.

Az általános eredmény igen figyelemreméltó volt, mert sok táborban nemcsak a rajparancsnok és a rajparancsnokhelyettes, de még a szakaszparancsnokhelyettesi tisztési helyek sem voltak katonaviseltekkel betölthetők. A kiképzés mindössze néhány személyen: a táborparancsnokon, a helyettesen és a két szakaszparancsnokon nyugodott.

A női táborok az előirt reggeli gyakorlatokon és testnevelési órákon kívül a leg-szükségesebb rendgyakorlatokban képeztették ki szakaszban, hogy adódó alkalmakkor zártrendben való fellépésnél ők is megállják a helyüket. Örömmel vetették alá megukat e kiképzésnek és szakaszegységük megjelenés .alkalmával formás képet nyújtott a szemlélőnek.

f) Nemzetvédelmi oktatás, a munkatáborok úgynevezett szellemi kiképzését képezte. Ezek az előadások két csoportra oszlottak éspedig: a honvédelmi tárgykörbe tartozóak és a nemzetvédelmi tárgyuak.

A honvédelmi tárgykörbe tartozó előadások közül a következőket emelem ki: Bajtársi szellem, Korszerű honvédelmi kérdések. Kémvédelem, Lég- és gázvédelem, Ipari sztrájk és szabotázs, A magyar katona-eszmény szolgálata, Tereptan és térképoltvasás. Az előadásokat részint a körzet parancsnokok, részint a táborparancsnokok tartották.

A nemzetvédelmi előadások tárgykörébe tartozott a magyar élet sorsproblémáinak a megismertetése. Éspedig: A falu kutatása, Népi kultúránk és az intelligencia, A magyar értelmiségi ifjúság feladatai a nemzeti problémák megoldásában, A falusi és tanyai közigazgatás, Agrár problémák az Alföldön, Az ipar a nemzetgazdaságban, A magyar élet a csonka határokon túl, Külvárosok problémái. Munkás mozgalmak. Ezeket az előadásokat a munkatáborokban a vallás- és közoktatásügyi miniszter által kiválasztott „vándortanítók” tartották igen nagy érdeklődés mellett. Az előadottak másnap, az előadó vezetése alatt vitaóra keretében élénk megvilágítás tárgyát képezték.

A női munkatáborokban előírás szerint hasonlóan folytak a nemzetvédelmi előadások, amit részben a táborparancsnokok tartottak, részben pedig olyan munkaszolgálatosok, akik egyes témák összeállítására és előadására önként vállalkoztak.

Az előadások mindkét nembeli táborban határozott érdeklődést váltottak ki és a résztvevők tudását értékes ismeretekkel gyarapították.

g) Tábortűz. A tábortűz kétféle célt szolgált. A zárt tábortűz keretében megacélozni a munkaszolgálatosok között a szolgálatonkivüli bajtársias viszonyt, a nyílt tábortűzekkel pedig ügyesen összekapcsolni a falu intelligenciáját a falu egyszerű lakosságával. Ötletes és értékes programokkal igen jó hatást értek el; feledhetetlen estéket nyújtottak műsorszámakkal a falu lakosságának.

h) Külföldi csere. Az 1939. évi munkaszolgálat lebonyolításába külföldi munkatábor csereakció is bele volt illetve. 60 munkaszolgálatos vezénylese volt tervbevéve a különböző államok munkaszolgálatába és 60 külföldi diáknak vált volna lehetővé magyar munkaszolgálat teljesítése a tihanyi munkatáborban.

A csereakció lebonyolítása céljából különböző államok munkaszolgálat vezetésével lépett érintkezésbe a főparancsnokság. A levélváltás azonban csak a svájci csereközponttal vezetett közvetlen eredményre, a többi,csak kilátásba helyezte.

Kimutatás

a női táborokban végzett munkákról 1938-ban

Táborok nevei	Állandó belső szolgálat. Parság, Szakács	Bölcsőde, napközi szolgálat	Gyermekek gondozása	Oktatás	Betegápolás	Házi munkák (takarítás, főzés)	Házkörüli munkák (mosás, súrolás, vasalás, meszelés)	Varrás, kézimunka	Állatok gondozása	Kerti munkák (kapálás, gyomlálás stb.)	Gyümölcsösben és szőlőben végzett munkák	Mezei munkák	Cséplésnél nyújtott segítség	Kender megmunkálások	Közmunkák
"EMESE", 3. Somogyvár	4	2	11	8	2	24	19	7	5	10	15	11	4	—	Szerbővis írtás, Kálvária rendezés, Mezei munkák
"SAROLTA", 4. Apátfalva	4	4	15	6	5	21	14	3	5	3	8	10	—	—	Temetőrendezés, Térrendezés, Mezei munkák
"EMESE", 5. Letenye	5	2	15	11	5	23	18	21	3	3	5	16	4	6	Temető- rendezés, Varrás
"SAROLTA", 6. Felsőfarkány	4	3	16	10	—	23	16	11	2	9	8	20	1	10	Temető- rendezés, Mezei munkák
Összesen	17	11	57	35	12	91	67	42	17	25	36	57	9	16	
Megjegyzés	88 munkaszolgálatos összesen 492 munkaesetben dolgozott; a 14 féle tevékenységből egy munkaszolgálatosra esett átlagban 5,5 tevékenység.														

A csere alapelve volt: amennyi kedvezményt nyújtanak a magyaroknak, ugyanannyit nyújtunk mi is (díjtalan utazás a határtól, magasabb zsebpénz, egyenlő időtartam).

A svájci csereközponttal sikerült megállapodni abban, hogy 3 heti időtartamra a svájci főiskolai munkatáborba vezényelhetünk augusztus hó 7-vel 6 fő és augusztus 28-ával 9 fő magyar munkaszolgálatost. Ezzel szemben biztosították, hogy ugyanannyi külföldit küldenek hozzánk.

Augusztus hó i-én érkezett meg a külföldiek első és egyetlen kis csoportja: egy skót bölcsész és egy hindu műegyetemi hallgató személyében. Munkaszolgálatukat mindkét részről a legnagyobb meglepedésre töltötték el. Ezenkívül még két külföldi résztvevője volt a tihanyi munkatábornak: egy Budapesten tanuló bulgár állatorvostanhallgató és egy Eötvös kollégiumbeli lengyel tanár. Mindketten kifogástalanul teljesítették a munkaszolgálatukat, sőt a bulgár mindkét táborozáson résztvett.

Augusztus 5-én indult útba a sok igényjogosultból kiválasztott 6 magyar munkaszolgálatos a svájci munkatáborokba. Valamennyi kiválóan minősített, már legalább két munkatábori szolgálatot teljesített főiskolás volt. Vezénylésük alatt mindannyian igen dicséretreméltóan viselkedtek. Ottlétükről tartalmas naplókban számoltak be. Valamennyien kifogástalan, teljesen új magyar munkaszolgálatos egyenruhában és felszereléssel utaztak svájci vezénylési helyeikre, ahol tetszést arató feltűnést keltettek.

Bár augusztus 27-vel újabb 9 magyar munkaszolgálatos részére volt hely biztosítva a svájci munkatáborokban, ennek a második csoportnak az útbaindításától mégis eltekintettem, mert a svájci központ ígérete ellenére a csere-munkaszolgálatosokat nem küldötte.

A munkatábori csereakciók sikere érdekében a jövőre mindent el kell követni, mert az érintkezések felvétele a külföldi ifjúsággal a magyar jövő szempontjából igen nagy jelentőségű. A külföldi munkatáborokban a legközvetlenebb és legőszintébb megismerés kínálkozik a magyar munkaszolgálatosok részére. Megismerheti annak a nemzetnek beállítás nélküli értelmiségi ifjúságát, kapcsolatba kerül az egyszerű néppel, országot, szokásokat, életfelfogást lát és tapasztal, bővítheti nyelvtudását, külföldi munkaszolgálati rendszereket tanulmányozhat. Alkalma van meglátni mindazt, ami a nemzetek idegenforgalmi kirakatai mögött van és módja van tartós nemzetközi ismeretségekre szert tenni.

Magyar szempontból igen nagy előnye, hogy minden magyar munkaszolgálatos valósággal követe nemzetének. A szigorú rostálás elve a küldetésnél kezesség arra, hogy méltó követek lesznek. Páratlan előnye a munkaszolgálatos csereakciónak, hogy a résztvevőknek huzamosabb, 1-2 hónapos külföldi tartózkodást biztosít a nélkül, hogy ezzel akár személyének, akár valamely közületnek, avagy az államnak szóbajöhető terhet jelentene.

Örömmel kinyilatkoztathatom, hogy a vezényelt magyar munkaszolgálatosok becsülést szereztek a magyar névnek és a magyar értelmiségi ifjúságnak.

i) Munkaszolgálatosok munkaközössége. A munkaszolgálatosok körében nyilvánuló kívánságnak is eleget teendő, egy eszmei közösség létrehozása van tervbe véve, amelynek neve: „Munkaszolgálatosok Munkaközössége” lenne. Ez képezné a munkaszolgálat társadalmi háttérét. Célja: a kötelező munkaszolgálat során felállított körzetparancsnokságok területén élő munkaszolgálatosok bajtársi összefogása a végből, hogy a munkatáborokban kialakult munkaszolgálatos bajtársiasságot továbbfejlesszék, a munkaszolgálat eszmei tartalmát összefüveteleiken, vitáikon, előadásaikon elemezve

tökéletesítsék; hordozói legyenek a munkaszolgálat propagandájának és hirdetői a munkaszolgálat nemzetépítő és nemzetnevelő fontosságának a különféle ifjúsági szervezetekben.

Ennek a szervezetnek a kiépítése a kötelező munkaszolgálat szervezésével egyidejűleg van tervbevéve, erre a szervezetre segítségadás végett is szükség van. Ma már több százra tehető azoknak a munkaszolgálatosoknak a száma, akik felvilágosításért vagy kéréssel, írásban és szóban fordultak a főparancsnoksághoz. A munkaszolgálatosok közül igen sokan köszönhetik a boldogulásukat annak, hogy résztvevői voltak az önkéntes munkaszolgálatnak.

Ezzel le is zártam az Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Önkéntes Nemzeti Munkaszolgálatát, mert már nyomába lépett a kötelező munkaszolgálat. A legértékesebb pontot azzal teszem eme rendszer végére, hogy idézem gróf Teleki Pál miniszterelnök, volt vallás- és közoktatásügyi miniszternek a vezetőképző tanfolyamon tartott szemléje után a hallgatókhoz intézett rendkívül mély tartalmú irányító levelének egyik szakaszát: „A munkatábor intézménye nemzetnevelő intézménnyé kell, hogy fejlődjön. Ehhez nem elég az, ha a szervező hatóságok ezt látják és ezen munkálkodnak. Szükséges ehhez az, hogy most a meginduláskor az első táborok résztvevői, de különösen vezetői ettől a gondolattól teljesen át legyenek hatva. Nagy feladat ez tudom és nagy lelkierőt, nagy munkát kíván a munkatábor vezetőitől és segítőtársaiktól. De az az érzés, hogy nagyot segítenek építeni és hogy csakis így, mély belső tartalommal fog a munkatábor megbecsülhetetlen nemzeti intézménnyé válni, hiszem és remélem, hogy megadja erre az erőt. A munkatábor nemzetépítő feladatához tartozik, hogy erkölcsnevelő is legyen, hogy ápolja az egymás iránti szeretetet, az egymás megsegítésének érzését.” Ez a néhány sorban megadott irány változatlan a jövő munkaszolgálat útjain is.

IV.

A honvédelemről szóló törvény alapján kialakítandó „Magyar Nemzeti Munkaszolgálat” 1939-től. Már az eddig előadottakból kitűnik, hogy a vezetőség részéről a törekvés az általános kötelező munkaszolgálat bevezetésére irányult. Ezért a főparancsnokság különböző előterjesztéseiben és javaslataiban ennek a szükségességét hangoztatta és indokolta.

E törekvés megvalósításának nagy lendületet adott vitéz Imrédy Béla volt miniszterelnök 1938. tavaszán tartott programbeszéde, amelyben a kötelező munkaszolgálatlal összefüggésben a következő kijelentést tette:

„A népi egység gondolatban és lélekben való összeforrást jelent. Ezt az összeforrást olyan intézkedésekkel is elő kell mozdítanunk, amelyek a nemzeti társadalom egyes rétegeit egymás kölcsönös megismerésére, és bizom benne: megszeretésére fogják vezetni. Éppen ezért programunk a kötelező munkaszolgálat bevezetése. És pedig olyképen, hogy a kötelező munkaszolgálat keretén belül az intelligencia ifjúsága megismerje és földmives ifjúság lelkiségét, s így megtörténhessék az a kézfogás, amely hiszem és vallom egymás megbecsülésére, ezen keresztül kölcsönös lelki gazdagodásra vezet.”

Vitéz Imrédy Béla volt miniszterelnök ezzel a kijelentésével lefektette az alapot, a munkaszolgálat kötelezővételére, rámutatva annak rendkívül nemzetnevelő hatására.

1. *Gondolatok a férfiak és nők általános kötelező munkaszolgálatáról.* A munkaszolgálat vezetősége az általános kötelező munkaszolgálat bevezetésénél az egyetemleges érdemeket tartva szem előtt olyan fejtegetéssel képviselte a meggyőződését, hogy gondolatai részleges kötelező munkaszolgálat esetén is megoldhatók legyenek.

Ezek az alapelgondolások a következők:

a) Meghatározás. A kötelező munkaszolgálat a nemzeti szolgálat egy része, tehát minden magyar állampolgárra nézve megállapított életkorban bekövetkező és fennálló szolgálati kötelezettség éppen úgy, mint a katonai szolgálat. Az általános kötelező munkaszolgálat bizonyos korlátozások között elvileg a nőkre is kiterjedne.

Ezért az elnevezése: Magyar Nemzeti Munkaszolgálat. (M. N. Msz.) A munkaszolgálatos szolgálati kötelezettségének teljesítése alatt elhagyja eddigi életkereteit és a munkaszolgálat szervezetébe kerül mint „munkaszolgálatos”. Szolgálat tartama alatt a Magyar Nemzeti Munkaszolgálat gondoskodik létfenntartásáról, aminek ellenében a munkaszolgálatos köteles összes testi, szellemi és erkölcsi javaival a szolgálat rendelkezésére állani.

A munkaszolgálatos jogviszonya állampolgári kötelezettségen alapuló szolgálati viszony és nem munkaviszony. A M. N. Msz. nem munkaadó és így a munkaszolgálatos nem munkavállaló. A katonai szolgálatosokhoz hasonlóan napi zsoldban részesül; munkabérigénye nincs. A munkaszolgálat állandó úgynevezett „törzsszernélyzete.” azonban munkaviszonyban áll a M. N. Msz.-tal.

b) Célkitűzés. A M. N. Msz. elsősorban nevelőintézmény, másodsorban állami munkaerő szervezet és harmadsorban katonailag a szervezett fegyvernélküli kiképzési alakulat. Ezért működése hármass irányú: társadalomnevelési, nemzetgazdasági és nemzetvédelmi; tehát a célja is ezekben állapítható meg.

Társadalomnevelési jellege abban csúcspontba ér, hogy a soraiban összegyűlekezett heterogén magyar ifjúságból a férfielelet küszöbén homogén embertípus kialakítására törekszik. A „polgár” idejét múlt formája helyett az új magyar küzdő férfi-ideált igyekszik az élet sorompójába állítani. Nevelőtevékenysége kettős: pótló és helyesbítő. A szellemi és erkölcsi munkaterületen: ismereteket közöl, jellemet erősít és új érzésvilágot alakít. Fizikai téren: a férfiizmokat feljavitja és az erőt edzi.

A M. N. Msz. az új magyarságot formálja, mert a munkaszolgálatosaiban a hazaszeretet és a nemzeti érzelmeket fokozza, a közösségi érzetet kialakítja, a kötelesség-érzetet erősíti, a lelkiismeretet és a felelősségérzetet növeli, az áldozatosságot és a szociális érzést kimélyíti, az akaraterőt és a harcikészséget fejleszti, az állampolgári jogokat és kötelességeket egymás mellé állítja, a magyar sorsproblémákat ismerteti, új életbölcselet és világnézet kifejlődését elősegíti, ápolja a faji eszmét és a népi jelleget. A magyarság hivatáskérdése a munkaszolgálatban sok mindenre megoldást talál.

A munkaszolgálat mint állami „erőközpont” nemzetgazdasági szempontból jelentős tényezőt képvisel, nemcsak a benne rejlő munkaerőnek minden időben, a legsürgősebb alkalmakkor való kihasználása révén, hanem a szervezetében rejlő s rendkívüli viszonyok között igénybe vehető egyéb adottsága által is.

A M. N. Msz. ugyanis az egész ország területén csoportosan működve, a gazdasági életben igen kedvezően elhelyezkedő tömegfogyasztó; nagy nemzeti munkák kivételénél, különösen előre meg nem mérhető és alig kiszámítható munkánál az állam károsodás nélkül felhasználhatja munkaerőjét, mert egyébként nélküle a munka kivitele Veszélyeztetve volna; a M. N. Msz. a nemzet férfiretegének fizikai munkaerőjét kihasználja, helyesebben ezek heverő munkaenergiáját beolvastja; a munkaszolgálatnak a munkaértékítélet kialakításában egyensúlyozó szerepe van és a munkabérré és a munkapiacra szabályozó hatással bír; fokozza a nemzet munkatechnikai készségét és a munka-

nélküliség szempontjából biztonsági szelep; végül a M. N. Msz.-ban rejlő munkaértékek megsokszorozzák a termelőerőt.

Nemzetvédelmi szempontból is lényeges adottságok rejlenek a M. N. Msz. szervezetében. Soraiban a munkaszolgálatosok kellő szakismeretet sajátítanak el a honvédelmi téren; kitűnő érzelmi beállítottságot kapnak, ami a honvédség szellemének feljavítását elősegíti; igen jól gyümölcsöző erkölcsi tulajdonságokat vesznek fel: mint a rend és a fegyelem; továbbképzést nyernek a zártrendű gyakorlatokban, sőt a leventesorban tanultakat összegezik és egyfolytában átismélik; a katonai szolgálatra való alkalmasság sokkal előnyösebben formálódik ki. Bátran mondhatjuk, hogy a munkaszolgálatnak igen nagy nemzetvédelmi jelentősége van s miután adódó alkalommal a honvédség műszaki segédszolgálatként szerepelhet, a honvédség testvérintézményévé válhat.

A kötelező munkaszolgálat bevezetésénél még a következő különleges szempontok is mérlegelendők: a biológiaiak, amelyek a pubertás kor után az „én” megjelenésekor főleg az életcél felismerésében jelentkeznek és ekkor, a csontképződés befejezésekor, az izomfelrakódás kezdetén lépne az ifjú a lelket és testet kiegyensúlyozó munkaszolgálatba; a nemzetvédelmi szempontok, amit a magyar katonai eszmény szolgálatában látunk; szociális szempontok, amelyek abban nyilvánulnak meg, hogy egyrészt az ifjúság számos tagjának elhelyezkedési lehetőséget nyújt, másrészt mint társadalomnevelői szervezet a gyakorlatiassága révén élményszerű szociális nevelést nyújt; anyagi szempontok, mert a befektetett tőke nemcsak a kamatokat hozza meg, hanem idővel amortizálódik; végül az időszerűség szempontja, mind az értelmiségi ifjúságra, mind a nem értelmiségiekre vonatkoztatva; a M. N. Msz.-ban kapott állampolgári nevelés által a fiatalság nem egykönnyen sodródna felelőtlen politikai tényezők ölébe; a katonai szolgálattal megelőzőleg az állam utolsó alkalma arra, hogy e hatékony szervezet keretében az esetleges hibákat kiigazítsa.

c) Munkafeladatok. A M. N. Msz. mint munkaerő-szervezet munkafeladatokat vállal oly értelemben, hogy a munkavezetés tervei alapján a szükséges műszaki eszközökkel és szerszámokkal ellátott munkerőivel dolgozik. A munka műszaki előkészítése és a munkát magasabb műszaki vezetése a közület feladata. A munkaszolgálat cselekvő egysége: a munkatábor a munkát a műszaki tervek szerint kivitelezzi.

Az állam a M. N. Msz. munkatáborait mint munkaerőt, térítés ellenében vagy anélkül bocsáthatja a közületek rendelkezésére. Az is lehetséges, hogy az állam valamely kérelmező közületnek, valamilyen munkafeladat elvégzésére pénzbeli segély helyett részben vagy egészben munkaszolgálati munkaerőt folyósít.

A munkaszolgálat csak olyan közmunkát végezhet, amely nem sérti a munkások jogos érdekeit. Ennek elbírálása nem a M. N. Msz. feladata.

A munka jellege tekintetében a munkaszolgálatához általában csak földmunkák tartoznak, vagyis olyan munkák elvégzése, amelyek sok gyakorlatlan kézierőt tudnak foglalkoztatni.

Ezekután részletezzük azokat a munkafeladatokat, amelyek ebből az elgondolásból a munkaszolgálatnak kijuthatnak: öntözés: főműveknél bekapcsolódás a házi kezelési munkába, másod- és harmadrendű csatornák munkálatai; fásítás: erdősítés, ehhez talaj előkészítés, szegélyfák ültetése utak mentén; útépités: bekötőutak, tanyai földutak, katonai utak, turista utak; telepítés: telepes falvak és városi munkástelepülések tömeges telepítésénél végzendő földmunkák; talajjavítás: szikesek, legelők, homokbuckák feljavítása; vízszabályozás: patak-, folyó-, part-és mederszabályozás, csatorna-

zás; lecsapolások: káros bel- és vadvizek levezetése, lápok lecsapolása; falurendezések: utcák, piacok, terek, ligetek rendezése; nemzetvédelmi munkák: repülőterek, légvédelmi óvóhelyek, erődítési munkák, leventegyakorlóterek, polgári és katonai lőterek, gyakorlótterek és egyéb nemzetvédelmi szempontból indokolt munkák elkészítése; sporttelepek: uszodák; műemlékmunkák: ásatások, múzeumi kutatások, renoválások; elemi csapásoknál felhasználás: árvíz, tűzvész, sáskajárás; saját szükségletű üzemeknél. Amint ezeknél kiviláglik, bőségesen állana rendelkezésre munkafeladat, nem szakmunkások számára. Továbbá, hogy a felsoroltak mindenikéből beláthatatlan évtizedekre szóló tervek várnának megoldásra, azt éppen a városi és községi közigazgatás keretében működő tisztviselők tudják a legjobban.

d) Végrehajtás. Az általános kötelező munkaszolgálat a katonai szolgálat teljesítése előtt volna a legcélszerűbben végrehajtható. Minden értelmiségi a 18. életévében a középiskolai tanulmányainak befejezése küszöbén sorozás alá kerülne.

Akik katonai vagy munkaszolgálatra alkalmasak, azok még az év nyári szünidejében behivatnának rövidített idejű munkaszolgálatra, mely után ősszel megkezdénék a katonai szolgálatukat. Azok, akik sem katonai, sem pedig munkaszolgálatra nem alkalmasak, mint olyanok, akik állampolgári kötelességet nem teljesítettek, állampolgári jogaikban is korlátozottnának.

Az értelmiségi ifjúság munkaszolgálatánál a súlypont azon van, hogy még a főiskolai tanulmányainak megkezdése előtt tegyen eleget a katonai szolgálati kötelezettségének. Ennek elhalasztása csak különös méltánylást érdemlő esetben volna megengedhető.

A nem értelmiségiek ugyanebben az életkorban kerülnének sorozás alá. Egy éven át hivatnának be 3-3 hónapi munkaszolgálatra a tavaszi, nyári vagy az őszi időszakban foglalkozásuk figyelembevételével. Éspedig: a tavaszi és őszi időszakban az őstermeléssel foglalkozók és a falusi kisiparosok, a nyári időszakban a városi és a munkás ifjúság az értelmiségiekkel együtt. A katonai szolgálati kötelezettségüknek ezután tennének eleget.

A munkaszolgálat lebonyolítását a M. N. Msz. szervezetének állandó tagjai végzik, akik részben a magasabb parancsnokságokkal nyernek beosztást, nagyobbik részben pedig táborparancsnokságokat és egyéb tábori tisztségeket töltenek be. Az állandó alkalmazottak közé soroltnak még a tisztesi helyeket betöltő, önként továbbszolgáló munkaszolgálókat.

Akár tiszti, akár pedig tisztesi helyet töltsön be valaki az állandó alkalmaztatásban, annak az egyes kategóriákban megkívánt iskolázottságon kívül katonaviseltnak is kell lennie. Ez alapkövetelmény, nemkülönben az is, hogy munkaszolgálatot már teljesített.

Egyébként a különböző tisztségek ellátásához szükséges képességek megszerzése tanfolyamokon és a gyakorlati szolgálat útján történik.

A férfiakra kiterjesztett általános kötelező munkaszolgálattal egyidejűleg életbe lépne a nőkre vonatkozó részleges kötelező munkaszolgálat is. A 17. életév betöltése után csak azok a hajadonok kerülnének a munkaszolgálat soraiba, akik legalább négy polgári iskolát végeztek. A sorozást a M. N. Msz. keretében felállított női sorozóbizottság tartaná, s osztályozná a kötelezetteket munkaszolgálatra alkalmasnak, vagy alkalmatlannak.

A női munkaszolgálat szervezete, a nők kívánta feladatok ellátásához szükséges tagozódásával illeszkedik a M. N. Msz.-ba. Az elérendő célkitűzések nagyjában egyeznek a férfiakéival, hozzáadva még a szociális téren való hathatós közreműködésüket. A súly-

pont minden vonatkozásban azon nyugszik, hogy a munkaszolgálatos nő sem a szervezeti életben, sem a rá háruló munka közben ne kerüljön ellentétbe a női hivatással. A női munkaszolgálat lényegét a ráháruló munkakörnél mindig lélektani mozzanatokban kell keresni. A női lélek a maga keresetlenségével és közvetlenségével, a háztartásban forgó-lódva beleékelődik a család életmenetébe és azt átformálja. A szervezetben folyó zárt tábori életben belül az állampolgári köteleességekre és a honleányi feladatokra való ránevelésen van a súlypont.

2. Az ifjak és hajadonok törvényen alapuló munkaszolgálatának előkészítési és kifejlesztési terve. Az iménti szakaszban egy általános kötelező munkaszolgálat alapján történő felépítés gondolatait körvonalaztam, a M. N. Msz.-ban.

Jelen szakaszban már a tényleges helyzettel, azaz a törvénnyel számolva ismeretemet, miképpen óhajtja ezt a vezetőség végrehajtani.

A honvédelemről szóló 1939: II. te. 230. §-a a „Közérdekű munkaszolgálatáról a következőképen szól:

„(1) A katonai szolgálatra végleg alkalmatlannak osztályozott minden magyar állampolgár ifjú, annak az évnek január hó 1. napjától, amelyben huszonegyedik életévét betölti, annak az évnek december hó 31. napjáig terjedő idő alatt, amely évben huszonegyedik életévét betölti, egy ízben három hónapot meg nem haladó időtartamra terjedő, munkatáborokban teljesítendő közérdekű munkaszolgálatra kötelezhető. Azok a ifjak, akik állítási kötelezettségüknek huszonegyedik életévük betöltése után tesznek eleget, a közérdekű munkaszolgálatra a sorozásukat követő egy éven belül kötelezhetőek.

(2) Közérdekű munkaszolgálatra állandóan az ország területén lakó azok az ifjak is kötelezhetőek, akiknek állampolgársága nem állapítható meg.

(3) A 71. és 72. § rendelkezéseit a közérdekű munkaszolgálatot teljesítő személyekre is alkalmazni kell. A közérdekű munkaszolgálatot ebből a szempontból a póttartaléki kiképzéssel kell egyenlőnek tekinteni.

(4) A közérdekű munkaszolgálat alatt, annak teljesítéséből kifolyólag megsérült, megsebesült vagy egyéb egészségrontást szenvedett személyeknek a 9. § (9) bekezdésének megfelelő alkalmazásával gyógykezelésre és gyógyszerellátásra, továbbá mindezeknek, mind az elhalt ily személyek eltartására szoruló hátramaradottainak a 223. § megfelelő alkalmazásával gondozásra van igényük.

(5) Közérdekű munkaszolgálatra törvényes képviselőjének beleegyezésével önkéntes jelentkezés alapján minden olyan tizenhatodik életévét betöltött hajadon is felvehető, aki a középiskola negyedik osztályát sikerrel elvégezte vagy azzal tanulmányi szempontból egyenlő értékű iskolai végzettséggel rendelkezik. Az (1)-(4) bekezdés rendelkezései a jelen bekezdésből folyó eltérésekkel erre az esetre is irányadók.

(6) Egyebekben a közérdekű munkaszolgálatra vonatkozó részletes szabályokat – ideértve a fegyelmi szabályokat is – a minisztérium rendelettel állapítja meg.^{ff}

Tévedések elkerülése végett felhívom a figyelmet arra, hogy ezt a törvényszakaszt ne tévesszük össze az idézett törvénycikk „Honvédelmi munkakötelezettségről szóló 87. §-ával, amely nemre való tekintet nélkül minden olyan személyt, aki tizennegyedik életévét betöltötte és hetvenedik életévét túl nem haladta, arra kötelez, hogy a honvédelem érdekében testi és szellemi képességének megfelelő munkát végezzen.

A honvédelemről szóló törvény 230. §-ában foglalt rendelkezés következtében, az eddigi önkéntes munkaszolgálat intézménye nagy változásokon ment át. Megváltozott

a kötelezettség jogi alapja, „megváltozott az intézmény és megnagyobbodott az intézmény célkitűzésének terjedelme.

Nevezetesen a munkaszolgálat jogi alapja az önkéntes kötelezettségről, törvényen alapuló kötelezettséggé és pedig – miként a képviselőházi együttes bizottság jelentése megállapította: „mintegy a katonai szolgálat helyettesítéseken teljesítendő közkötelezettséggé” vált.

Megváltozott – miként említettem – az emberanyag is, mert míg eddig a munkaszolgálattal az önként jelentkezett egyetemi és főiskolai hallgatók soraiból kerültek ki, a honvédelemről szóló törvény 230. §-nak rendelkezése alapján munkaszolgálatra kötelezett lesz mindenki, aki sorozáson katonai szolgálatra végleg alkalmatlannak osztályoztatott, tekintet nélkül polgári foglalkozására.

Bár ezek között természetesen lesznek nagyobb számmal olyanok, akik testi fogyatkozásaik folytán munkaszolgálatra is alkalmatlanok lesznek, mégis oly nagy számmal kell számolni, ami a jelenleg rendelkezésre álló anyagi eszközök mellett, költségfedezet és felszerelés hiánya folytán lehetetlenné fogja tenni, hogy már az első években valamennyi munkaszolgálatra kötelezett egyén eme kötelezettsége teljesítésére behívható legyen.

Mindazonáltal az említett 230. törvényszakaszhoz készülő utasításban meg fognak tétetni mindazok az intézkedések, amelyek a törvényhozó ama akaratának a teljesítését biztosíthatják a későbbi években, hogy valamennyi katonai szolgálatra végleg alkalmatlannak osztályozott ifjú közérdekű munkaszolgálatot teljesítsen.

A katonai szolgálatra végleg alkalmatlannak osztályozott, vagyis a munkaszolgálatra kötelezett ifjak, az állítási lajstromokból fognak kiírni és munkaszolgálatra éppen úgy behívó parancsokkal lesznek behíva, mint a katonai szolgálatra kötelezettek.

Tekintettel arra, hogy a legkülönbözőbb erkölcsi fokon álló egyének bevonulásával kell számolni, fegyelmi fenyítő hatalom megalkotásával, súlyosabb esetekre pedig kihágások megállapításával kell a fegyelem és rend megóvásáról gondoskodni.

A munkaszolgálatra kötelezett a szolgálatából bármely okból elmulasztott időt pótolni köteles.

Kihágást megállapító büntető rendelkezés fogja védeni a M. N. Msz. zászlóját, a munkaszolgálattal formaruháját és a munkaszolgálat jelvényét a jogosulatlan használat ellen, úgyszintén a munkaszolgálat és a munkatábor elnevezéseket.

A munkaszolgálattal tartoznak munkaszolgálatuk tartama alatt a rendszeresített formaruhát és a munkaszolgálat jelvényét viselni.

A honvédelemről szóló törvény 230. §-a az önhibájukon kívül balesetet szenvedett munkaszolgálattal gyógyításáról és hátramaradottaik támogatásáról gondoskodni.

E honvédelmi törvénynek a munkaszolgálatra vonatkozó lényege szerint, mindazon magyar állampolgár ifjak, akik katonai szolgálatra végleg alkalmatlannak osztályoztatottak, meghatározott életkorban munkaszolgálatra kötelezhetők, három hónapot meg nem haladó időtartamra. De hajadonok is felvehetők egy bizonyos életkortól kezdve, ha négy középiskolai végzettséggel bírnak és törvényes képviselőjük beleegyezésével önként jelentkeznek.

Az általános kötelező munkaszolgálat bevezetésével szemben azt látjuk, hogy a férfiakra a részleges kötelező munkaszolgálat vezetett be, míg a nők munkaszolgálata megkötött alapokkal, kizárólag önkéntes jelentkezésen múlik.

Ez a honvédelmi törvényen alapuló munkaszolgálat rendszerében és egyes alapelveiben eltér az előbb fejtegetett általános kötelező munkaszolgálattól, szükséges tehát, hogy ennél külön lefektessük az alapelvet és a célkitűzést.

a) Alapelv és célkitűzés. A munkaszolgálatot az idézett törvényszakasz értelmében való kivitele mellett is elsősorban a nemzet iskolájának lehet tekinteni, mert az ifjúság egyik nevelő intézménye, azután katonailag szervezett fegyvernélküli kiképzési keretnek és munkakészségéből kifolyólag állami munkaszervezetnek, mert munkatáborait a kívánalomnak megfelelően nagyobb csoportokban is összpontosíthatja.

A tervezett részleges kötelező munkaszolgálatban, bár korlátozott mértékben, de azért adva van a népi egység összekovácsolásának a lehetősége. E népi egység fokozása érdekében, de a munkaszolgálat erkölcsi színvonalának emelése céljából és szociális szempontokból is szükséges, hogy főleg az értelmiségi ifjak a megállapított létszám keretében önként vállalt kötelezettség alapján végezzenek munkaszolgálatot. Az állandó személyzet (törzsszemélyzet) toborzása miatt az önkéntesség egyébként sem zárható ki az ifjaknál sem.

A munkaszolgálatban a társadalomnevelési intézményt továbbra is fokozottan kell hangsúlyozni. S ha a súlypontot erre helyezzük, akkor ebben az erkölcsi értékek kitermelését és nagyra nevelését látjuk, szemben egyéb kiképzési célokkal. Ezzel az alapelvvel hasznosabb nemzetvédelmi munkát fejtünk ki, mint a rendes katonai fegyvernélküli kiképzéssel. A részleges kötelező munkaszolgálatban a fegyvernélküli kiképzés csak olyan mértékű lehet, mint amennyit a munkaszolgálat katonai szervezési formája megjelenés, fegyelmi élet, ügymenet és munkavégzés szempontjából megkíván, illetve amennyit a katonás nevelés megszab. Nem a nehezen kikényszerített kiképzési eredményekre, hanem a benne rejlő erkölcsiek kipallérozására kell a súlyt helyezni. Az olyan kísérlet, amelyik elsősorban kiképzési értékeket remél a részleges kötelező munkaszolgálatból kitermelni, lévén tagjai „katonai szolgálatra végleg alkalmatlanok” — meddő, mert a katonai szolgálatra való alkalmasság foka sohasem érhető el.

Nemzetvédelmi, helyesebben honvédelmi szempontból azonban feltétlenül érvényesítendőek volnának azok az alapelvek, amelyek keresztülvitelével a munkaszolgálat, mint katonailag szervezett intézmény, törzsszemélyzetével együtt szerves része, felriasztható kerete lenne a honvédségnek. Szerves együttműködés azért is szükséges, mert felriasztás esetén a honvédség műszaki segédszolgálatába értékesen volna beilleszthető a munkaszolgálat szervezete. S ennél nemcsak éppen a munkaszolgálatban állókra, hanem annak volt tagjaira is gondolnunk kell.

A részleges kötelező munkaszolgálat nemzeti munkaerő szervezet is. A munka szolgálatban a munka végzésének is nagy súlya van, mert ezzel válik fontos nemzeti termelő erővé s ezzel bizonyítja, hogy a benne rejlő társadalomnevelői és nemzetvédelmi értékeken felül az államháztartásnak is megterhelés nélküli tényezője. Fennállása nem hozhatja hátrányosabb helyzetbe a szabad munkapiac fizikai és szellemi munkáit, mert a munkaszolgálat nem dolgozhat mint olcsó munkaerő magánmunkálatoknál magánosoknak, hanem csak közcélú és rendes költségvetési fedezettel nem bíró munkálatoknál.

A munkaszolgálatnak az országépítés munkájába kell elsősorban bekapcsolódnia. Ennek eredménye pedig a nagytömegek szociális felemelkedését szolgálja és sok közvetett munkaalkalmat jelent. A szociális irányú munkák mellett, főleg a honvédelmi természetű munkáknak kell képezniök a munkaszolgálat másik nagy munkaterületét. Ha a munkaszolgálat közegészségügyi célból indokolt munkálatokat végez, igen magas

értékű nemzetvédelmi munkát fejt ki s ezzel közvetve is tényezője az egész nemzet fizikai erőnövelésének.

A munkaszolgálatosok foglalkozása tehát igen sok irányú. Nagyon tévedne azonban az, aki a munkaszolgálat teljesítményét a végzett munka pénzbeli értékével akarná lemérni, mert a munkaszolgálat elsősorban nevelési és erkölcsi célokat követ. Főfeladata, hogy a honvédség mellett, a második legnagyobb nevelő iskolája legyen a nemzetnek. A fősúlyt tehát nemzeti szellemben történő állampolgári nevelésre, a hagyományos magyar katonai erények ápolására, nemzetvédelmi tárgyú előadások tartására fekteti, fegyelemre és rendre szoktat, megtanít az egyéni akarat alárendelésére a köz javára, ápolja a bajtársi szellemet, megismerteti a városi születésű és a középosztálybeli származású ifjúval azt a munkát, amelyet földműveseink szerszámaikkal a kezükben végeznek és azokat a körülményeket, amelyek között végzik, – vagyis megtanít a fizikai munka megbecsülésére.

Remélhető, hogy a munkaszolgálatosokat a táborban és az ősi tábortűz mellett együtt töltött idő emléke, egész életen át „a munkaszolgálat közösségében” kialakult bajtársi együttérzésben fogja összefűzni.

Amint ezekből az alapvető célkitűzések magyarázatából látható, a részleges kötelező munkaszolgálatban éppen úgy megnyilvánulnak és érvényesülnek a társadalomnevelési, nemzetvédelmi és gazdasági erőértékek, mint az általános kötelező munkaszolgálatnál, csak korlátozottabb mértékben.

b) Meghatározás. A honvédelmi törvény legelső bekezdése a honvédelmet a legszentebb állampolgári kötelességként állítja be, melyet mindenkinek önfeláldozásig terjedő odaadással kell teljesítenie.

A 230. §-a, mint láttuk, a közérdekű munkaszolgálati kötelezettségről beszél, amit a katonai szolgálatra végleg alkalmatlannak osztályozottak teljesítenének, három hónapot meg nem haladó időtartamban és ezt a szolgálatot bizonyos szempontokból a póttartalékkal tekinti egyenlőnek. Ha a kettőt ez alapon egymás mellé állítjuk, akkor a munkaszolgálatnál szintén elmondhatjuk, hogy legalább is olyan magasztos állam-polgári kötelesség, amelyet mindenkinek önfeláldozásig menő odaadással kell teljesítenie.

Minden szerénység mellett is kifejezésre juttathatjuk ezt a megállapítást: mert a munkaszolgálatot katonai szolgálatra végleg alkalmatlan ifjak teljesítik a maga módján és önként jelentkező hajadonok, újszerű áldozatkészséggel; mert a munkaszolgálat békében a benne rejlő hatásaival, rendkívüli esetben pedig műszaki segédszolgálatával közvetve honvédelmi érdekeket is szolgál.

c) Elnevezés. Amint a katonai szolgálat lebonyolításának a szerve a honvédség, úgy a részleges kötelező munkaszolgálat végrehajtó szerve a „Magyar Nemzeti Munkaszolgálat”.

d) Előkészítés. A munkaszolgálat vezetősége 1939-ben mindazokat az előkészületeket akarja megtenni, amelyek a M. N. Msz. szerves képesítésének elengedhetlen feltételei. Ezzel az évi munka célkitűzése is adva van, és pedig: a munkaszolgálat parancsnoki, tisztviselői karának és tiszteseinek kikeresése, kiválasztása és vezetői tanfolyamokon való kiképzése mind a férfi, mind a női munkatáborok számára.

De más elvi jelentőségű kérdés is szőnyegre kerül, ami egy új intézmény szervezésével sorosan kapcsolatos. Anélkül, hogy ezeket részletezném, csak azokat a területeket érintem, amelyeken a szervezés munkái mozognak: szellemi előkészítés (alapren-

Kimutatás

a női táborokban végzett munkákról 1938-ban

Táborok nevei	Állandó belső szolgálat. Parság, Szakács	Bölcsőde, napközi szolgálat	Gyermekek gondozása	Oktatás	Betegápolás	Házi munkák (takarítás, főzés)	Házkörüli munkák (mosás, súrolás, vasalás, meszelés)	Varrás, kézimunka	Állatok gondozása	Kerti munkák (kapálás, gyomlálás stb.)	Gyümölcsösben és szőlőben végzett munkák	Mezei munkák	Cséplésnél nyújtott segítség	Kender megmunkálások	Közmunkák
„EMESE”, 3. Somogyvár	4	2	11	8	2	24	19	7	5	10	15	11	4	—	Szerbtövis irtás, Kálvária rendezés, Mezei munkák
„SAROLTA”, 4. Apátfalva	4	4	15	6	5	21	14	3	5	3	8	10	—	—	Temetőrendezés, Térgondozás, Mezei munkák
„EMESE”, 5. Letenye	5	2	15	11	5	23	18	21	3	3	5	16	4	6	Temető- rendezés, Varrás
„SAROLTA”, 6. Felsőfarkány	4	3	16	10	—	23	16	11	2	9	8	20	1	10	Temető- rendezés, Mezei munkák
Összesen	17	11	57	35	12	91	67	42	17	25	36	57	9	16	
Megjegyzés	88 munkaszolgálatos összesen 492 munkaesetben dolgozott; a 14 féle tevékenységből egy munkaszolgálatosra esett átlagban 5,5 tevékenység.														

delet kiadása, szabályzatok, utasítások szerkesztése, tanfolyamok tanterve, munkatáborok kiképzési terve, propaganda); dologi előkészítés (beruházások, beszerzések, munkahelyek felvétele és szemrevételezése, élelmezési és egészségügyi szolgálat megszervezése, szállítások); személyi előkészítés (főparancsnokság kiegészítése, körzetparancsnokságok felállítása, csoportparancsnokoknak, vezetőképző tanfolyamok tanszemélyzetének beállítása).¹;

e) Kifejlesztés. A kifejlesztés 1940-től 1945-ig van tervbe véve. Ennek az időszaknak a célja a M. N. Msz.-ot úgy kiépíteni, hogy az ötödik évben elérje a kívánt fejlesztés legmagasabb színvonalát. Az elgondolás szerint addig kiforr a rendszer és úgy a szervezés, mint a szolgálatkezelés és az ügymenet állandósítható.

Illetékes helyről nyert statisztikai adatok számítási eredményeként jutott a vezetőség ahhoz a megállapításhoz, hogy a M. N. Msz. évi munkaszolgálatos jutaléka huszonhatezer ifjúra s az önkéntes jelentkezés alapján igénybevehető női munkaszolgálatosok létszáma hétezer főre tehető. Ezt a létszámot azaz valamennyi kötelezett ifjút és önként jelentkezett hajadont, a M. N. Msz. az 5. kifejlesztési évben tudná behívni munkaszolgálatra.²

Az ezen idő alatt teljesített munkaórák számából a munkaértéket is ki lehet számítani.³

A kifejlesztési évekből kiragadtam két időszakot, amelyeknek a szervezési tábláit bemutatom. És pedig az 1941-1942. évit, amely a fokozódó kifejlesztés egyik mozzanatát tünteti fel⁴ és az 1944-1945. évit, amely a szervezés befejezését, azaz az elérni szándékoltsó helyzetet mutatja.⁵

Ezekből a táblázatokból szemünkbe ötlik, hogy a M. N. Msz.-nak a téli hónapokban legkevesebb az egysége, legalacsonyabb a létszáma. Ez az áttelelés időszaka, amidőn csak a törzsszemélyzet összpontosul a munkaszolgálatban. Ennek az időszaknak a célja: az anyag rendbehozatala, vezetők utánképzése, szaktanfolyamok rendezése és szabadságok. A női munkatáborok száma több, mert órájuk hárul a ruházati felszerelés és az ágy-és fehérnemű rendbehozatala.

Egy férfi munkatábor részletes szervezését is bemutatom. Ebből kivehető a kivonuló munkaszázad műszaki felszerelése is.⁶ Egy riői munkatábor részletes létszámát ugyancsak ábrázolva tekinthetjük jól át.⁷

A szervezés lehetővé teszi, hogy rendkívüli esetben a törzsszemélyzet létszámának emelése nélkül egy munkaszolgálatra kötelezett évfolyam egyszerre behívassék. Ekkor a munkatáborok létszáma háromszorosra emelkedik. Ebben az esetben a M. N. Msz. teljes létszáma férfiban és nőben körülbelül harminc-harminchármezer fő.

¹ A M. N. Msz. 1939 év végén elérendő szervezetét l. a 984. lapon.

² Az előkészítő év és a kifejlesztési évek létszámtáblázatát évenként és ezen belül negyedévenként l. a 986. lapon.

³ L. a 987. lapon.

⁴ L. a 990. lapon.

⁵ L. a 991. lapon.

⁶ L. a 992. lapon.

⁷ L. a 993. lapon.

A M. N. Msz. Parancsnökságai, azok létszáma és állományja az 1939—45. években

Év	Hó és nap		Költségvetési év	M. N. Msz.	Parancsnökságok		Parancsnok-ságok létszáma		A táborok		Tábori torz-ságok		Önkéntesek		Kötelezettek		Munkatáborok		M. N. Msz. létszáma 1/2 évenként								
	-tól	-ig			M. N. Msz.	Fő- Körzet- száma	Fő- Körzet- száma	A táborok száma	Tábori torz- ságok száma	Önkéntesek száma	Kötelezettek száma	Munkatáborok összlétszáma															
1939.	I. I.	III. 31.	1940.	I.	2	328	28	56	—	—	150	35	—	—	—	—	150	35	185	56							
	IV. I.	VI. 30.																			2	28	56	—	—	—	—
1939.	VII. I.	IX. 30.	1940.	II.	2	536	28	4	68	19	8	27	399	24	423	1.178	256	1.434	—	—	1.577	280	1.857	1.925			
	X. I.	XII. 31.																							2	28	4
1940.	I. I.	III. 31.	1941.	III.	8	936	136	172	5	7	358	48	406	57	22	79	—	—	—	—	415	70	485	657			
	IV. I.	VI. 30.																							8	136	172
1940.	VII. I.	IX. 30.	1941.	IV.	8	936	136	172	32	8	672	48	720	184	32	216	1.800	200	2.000	—	—	2.656	280	2.936	3.108		
	X. I.	XII. 31.																								8	136
1941.	I. I.	III. 31.	1942.	I.	8	936	136	172	32	8	672	48	720	184	32	216	1.800	200	2.000	—	—	2.656	280	2.936	3.108		
	IV. I.	VI. 30.																								8	136
1941.	VII. I.	IX. 30.	1942.	II.	8	936	136	172	32	8	672	48	720	184	32	216	1.800	200	2.000	—	—	2.656	280	2.936	3.108		
	X. I.	XII. 31.																								8	136
1942.	I. I.	III. 31.	1943.	III.	16	2540	144	32	216	16	16	32	1.059	80	1.139	269	80	349	—	400	400	1.328	560	1.888	2.104		
	IV. I.	VI. 30.																								16	2540
1942.	VII. I.	IX. 30.	1943.	IV.	16	2540	144	32	216	80	16	96	1.680	144	1.824	376	4.600	400	5.000	—	—	6.640	560	7.200	7.432		
	X. I.	XII. 31.																								16	2540
1943.	I. I.	III. 31.	1944.	I.	8	824	832	41	40	144	64	24	24	48	1.527	120	1.647	465	120	585	—	600	600	1.992	840	2.832	3.092
	IV. I.	VI. 30.																									
1943.	VII. I.	IX. 30.	1944.	II.	8	824	832	41	40	144	64	24	24	48	1.527	120	1.647	465	120	585	—	600	600	1.992	840	2.832	3.092
	X. I.	XII. 31.																									
1944.	I. I.	III. 31.	1945.	III.	8	824	832	41	40	144	64	24	24	48	1.527	120	1.647	465	120	585	—	600	600	1.992	840	2.832	3.092
	IV. I.	VI. 30.																									
1944.	VII. I.	IX. 30.	1945.	IV.	8	824	832	41	40	144	64	24	24	48	1.527	120	1.647	465	120	585	—	600	600	1.992	840	2.832	3.092
	X. I.	XII. 31.																									
1945.	I. I.	III. 31.	1946.	V.	8	824	832	41	40	144	64	24	24	48	1.527	120	1.647	465	120	585	—	600	600	1.992	840	2.832	3.092
	IV. I.	VI. 30.																									
1945.	VII. I.	IX. 30.	1946.	VI.	8	824	832	41	40	144	64	24	24	48	1.527	120	1.647	465	120	585	—	600	600	1.992	840	2.832	3.092
	X. I.	XII. 31.																									

Megjegyzés: Rendkívüli viszonyok között, amidőn egyszerre egy egész évi anyakönyvi állomány behívása vált szükségessé, a M. N. Msz. létszáma kb. 30—33.000 fő.

A férfi M. N. Msz. által 1939-től 1945-ig teljesítendő munkanapokról

Év	Hó és nap		Költőévetési év	M. N. Msz. éve	M.T. sz. időszak	Munkaszolgálatos létszám	Munkanapok száma			
	-tól	-ig								
1939.	I. 1.	III. 31.	1939—40.	I.	I.	150		A		
	IV. 1.	VI. 30.				1.577	$19 \times 83 \times 70 = 110.390$			
VII. 1.	IX. 30.									
X. 1.	XII. 31.			II.	19	1.577	$19 \times 83 \times 70 = 110.390$			
1940.	I. 1.	III. 31.		1940—41.	2.	III.	5		415	$5 \times 83 \times 25 = 10.375$
	IV. 1.	VI. 30.				IV.	32		2.656	$32 \times 83 \times 70 = 185.920$
	VII. 1.	IX. 30.			I.	32	2.656		$32 \times 83 \times 70 = 185.920$	
	X. 1.	XII. 31.			II.	32	2.656		$32 \times 83 \times 70 = 185.920$	
1941.	I. 1.	III. 31.		1941—42.	3.	III.	8		664	$8 \times 83 \times 25 = 16.600$
	IV. 1.	VI. 30.				IV.	56		4.648	$56 \times 83 \times 70 = 325.360$
	VII. 1.	IX. 30.			I.	56	4.648		$56 \times 83 \times 70 = 325.360$	
	X. 1.	XII. 31.			II.	56	4.648		$56 \times 83 \times 70 = 325.360$	
1942.	I. 1.	III. 31.		1942—43.	4.	III.	16		1.328	$16 \times 83 \times 25 = 33.200$
	IV. 1.	VI. 30.				IV.	80		6.640	$80 \times 83 \times 70 = 464.800$
	VII. 1.	IX. 30.	I.		80	6.640	$80 \times 83 \times 70 = 464.800$			
	X. 1.	XII. 31.	II.		80	6.640	$80 \times 83 \times 70 = 464.800$			
1943.	I. 1.	III. 31.	1943—44.	5.	III.	24	1.992	$24 \times 83 \times 25 = 49.800$		
	IV. 1.	VI. 30.			IV.	96	7.968	$96 \times 83 \times 70 = 557.760$		
	VII. 1.	IX. 30.		I.	96	7.968	$96 \times 83 \times 70 = 557.760$			
	X. 1.	XII. 31.		II.	96	7.968	$96 \times 83 \times 70 = 557.760$			
1944.	I. 1.	III. 31.	1944—45.	6.	III.	24	1.992	$24 \times 83 \times 25 = 49.800$		
	IV. 1.	VI. 30.			IV.	112	9.296	$112 \times 83 \times 70 = 650.720$		
	VII. 1.	IX. 30.		I.	112	9.296	$112 \times 83 \times 70 = 650.720$			
	X. 1.	XII. 31.		II.	112	9.296	$112 \times 83 \times 70 = 650.720$			
1945.	I. 1.	III. 31.		7.	III.	32	2.656	$32 \times 83 \times 25 = 66.400$		
	IV. 1.	VI. 30.			IV.	128	10.624	$128 \times 83 \times 70 = 743.680$		
	VII. 1.	IX. 30.		I.	128	10.624	$128 \times 83 \times 70 = 743.680$			
	X. 1.	XII. 31.		II.	128	10.624	$128 \times 83 \times 70 = 743.680$			
						32	2.656	$32 \times 83 \times 25 = 66.400$	F A munkaszolgálat kifejlesztése után a mnapok száma évenként 2,297.440	
						128	10.624	$128 \times 83 \times 70 = 743.680$		
						128	10.624	$128 \times 83 \times 70 = 743.680$		
						128	10.624	$128 \times 83 \times 70 = 743.680$		

A = 417.075

B = 713.800

C = 1,148.720

D = 1,537.160

E = 1,816.040

F = 2,111.520

A munkanapok száma összesen: = 7,744.315

Megjegyzés: A munkanapok számítása: a szorzat első tagja a mindenkori táborok száma, a második tagja a szervezetszerű táborlétszám. A szorzat harmadik tagja az egy időszakban teljesített munkanapok száma.

f) Személyzet. Végül tájékozódjunk a M. N. Msz. személyi beállítottságáról; azokról akik vezetik és akik végzik a munkaszolgálatot. A M. N. Msz. állományában levő munkaszolgálatosok három csoportból tevődnek össze: törzsszemélyzet, önkéntes továbbszolgálók, kötelezettek.

A törzsszemélyzethez tartoznak azok, akik a M. N. Msz.-ban élethivatásszerűen teljesítenek szolgálatot. Viszonyuk a M. N. Msz.-hoz munkaviszony. A munkaviszony jellege és sorrendje ideiglenes, majd állandó. A törzsszemélyzet tagjai elvileg három évig ideiglenes jelleggel próbaszolgálatot teljesítenek és ekkor a „törzsmunkaszolgálatosok” állományába tartoznak. Állandó a munkaviszony akkor, ha a törzsmunkaszolgálatos a M. N. Msz. megállapított státusába ki van nevezve, s rang- és fizetési osztályba van sorolva.

A törzsszemélyzethez tartoznak azok az állami tisztviselők (számvevőségi tisztviselők), akik a törzsszemélyzet pótlására ideiglenesen vagy tartósan a M. N. Msz.-hoz vezényeltettek vagy áthelyeztettek. A törzsszemélyzethez tartoznak ezenkívül mindazok a nyugállományú tisztek és altisztek, akik a munkaszolgálat magasabb, különleges beosztást igénylő helyein mint tiszteletdíjasok teljesítenek szolgálatot. Ezek alkalmazása fokozatosan szűnik meg a szerint, amint a munkaszolgálat törzsszemélyzete a szolgálati időrendje során rang- és fizetési osztályunknak megfelelő magasabb állásba kerülnek. Alkalmazásukat szerződés szabályozza.

Az önként továbbszolgálók állományába tartoznak a munkaszolgálatnak azok a tagjai, akik legalább egyszer három hónap, de legfeljebb négyszer három hónap (egy év) időtartamú munkaszolgálatra önként kötelezik magukat. Viszonyuk a M. N. Msz.-hoz önként vállalt kötelezettségen alapuló szolgálati viszony, tehát nem munkaviszony. Szolgálatuk nem élethivatás szerű, de átminősítésük a törzsszemélyzet állományába lehetséges. Az önként továbbszolgáló minőségben teljesített munkaszolgálat az esetlegesen bekövetkező hivatásos szolgálatba beleszámít.

A kötelezettek állományába tartoznak mindazok, akik törvényi kötelezettségükön alapuló munkaszolgálatukat teljesítik.

A vezetőképzés a szükség szerint felállítandó vezetőképző tanfolyamokon és a téli időszakban évente ismétlődően felállítandó továbbképző és szakképző tanfolyamokon történik. A vezetőképző tanfolyam tartama egyelőre három hónap, a továbbképző tanfolyamoké egy hónap, míg a szakképző tanfolyamoké szükség szerinti.

A M. N. Msz. státusába kinevezett személyek rendszeres havi illetményben részesülnek, előreláthatólag az állami rendszerű köztisztviselők illetményei szerint. A többiek, tartoznak azok a törzsmunkaszolgálatosok, önkéntes továbbszolgálók, avagy a kötelezettek csoportjába, teljes ellátásban (ruházat, étkezés, lakás) részesülnek és a betöltött szolgálati állásuknak megfelelő napi zsoldot kapnak, hasonlóképpen mint a katonai szolgálatban.

A M. N. Msz. törvényen alapuló szervezetével megnyílt egy újabb szociális kapu. Ezen bevonulva, s a munkaszolgálat szellemét magáévá téve hivatást, előhaladást és megélhetést találhat az ifjúság.

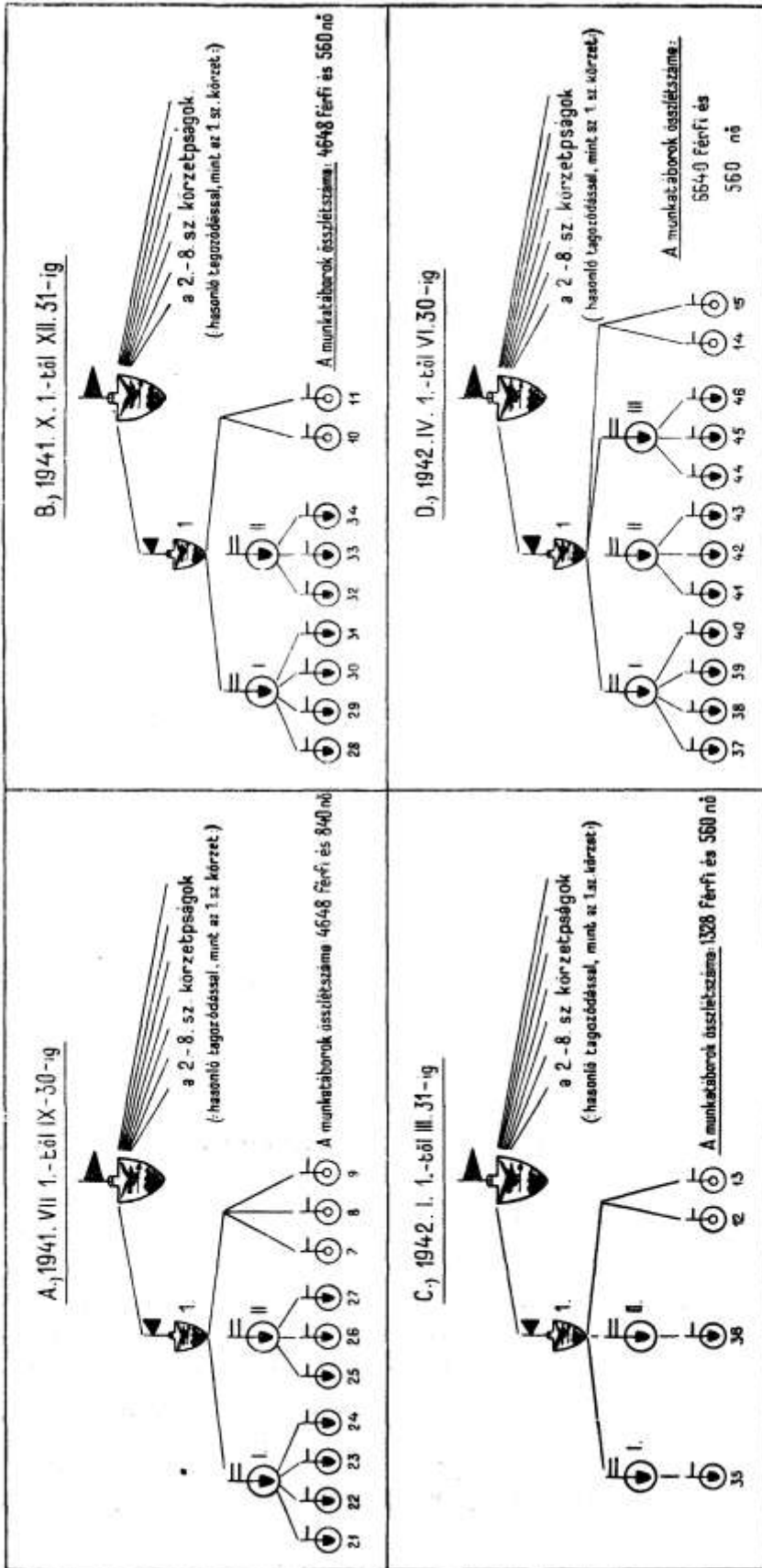
Végigfutottam Európa és a többi világrész általunk ismert munkaszolgálatain és azokat az éppen kívánatos terjedelemben érintettem. Ismertettem a magyar ifjúság elismerésreméltó törekvését és erőlködését a magyar munkaszolgálat intézményessé tétele érdekében. Beszámoltam az Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Önkéntes Nemzeti

Munkaszolgálatának életéről és eredményeiről. S végül a honvédelmi törvényen alapuló Magyar Nemzeti Munkaszolgálat jövő kialakulásának a tervét vázoltam. Hogy ez a szervezés milyen ütemben és milyen mértékben lesz keresztülvihető, az tisztán az állam pénzügyi helyzetétől függ.

Most már egyedül a pénz a teljesítési lehetőség feltétele. Meg vagyok győződve, hogy a munkaszolgálatban rejlő hármasság: társadalomnevelés, nemzetvédelem és nemzetgazdaság a legfelsőbb vezető körököt a jól elhelyezhető tőke befektetésére ösztönzi.

Azonban bármiképpen is alakuljon a helyzet, és jelenjenek meg a M. N. Alsz. munkatáborai bármily kevés számban, kérem hallgatóimat, hogy a munkatáborokban nemzeti létünk egyik hatalmas pillérét lássák. Fogadják azokat szívesen és előlegezzék számukra a bizalmat. Meggyőződéssel hiszem, hogy nem fognak bennünk csalatkozni.

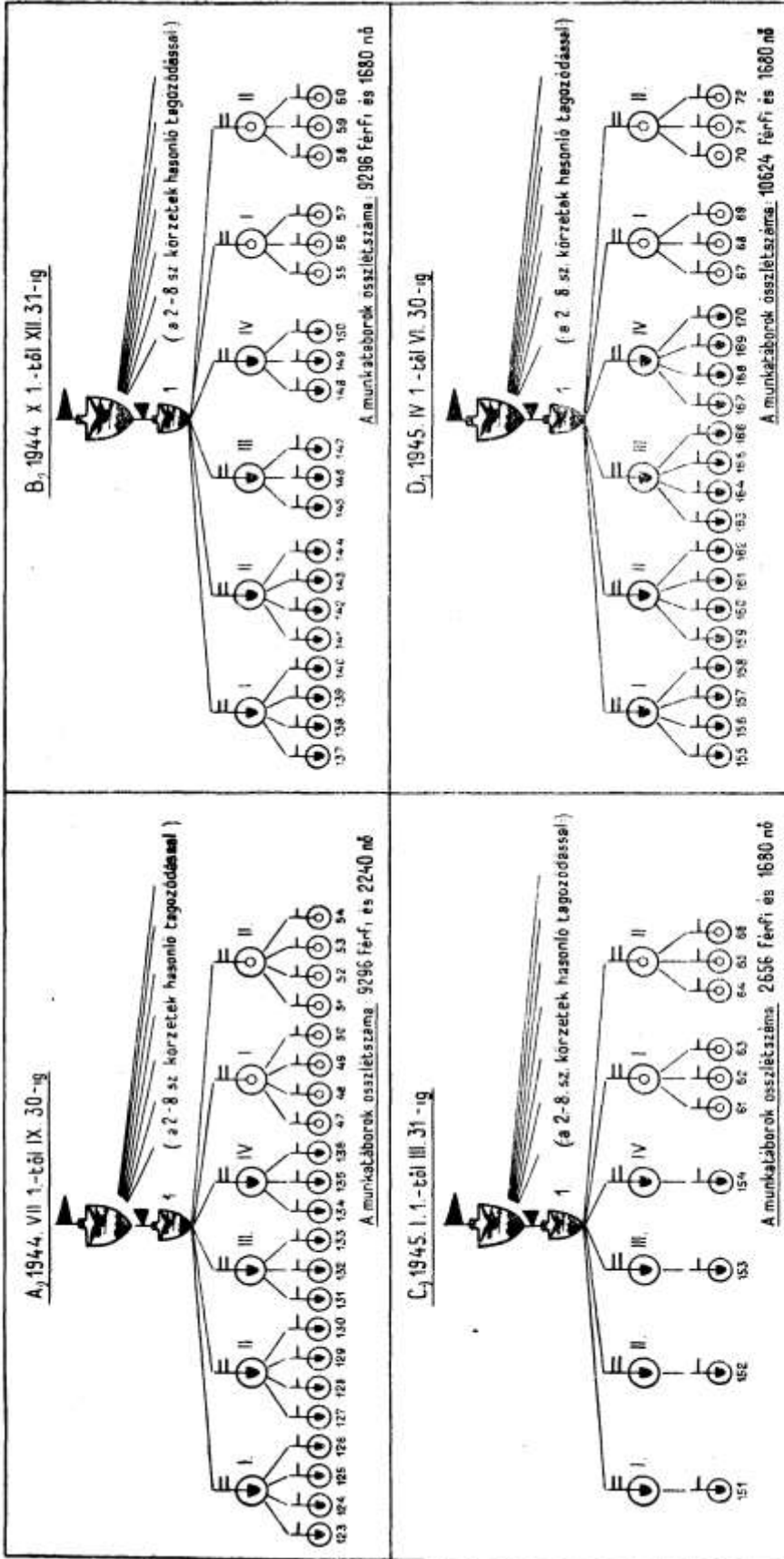
A Magyar Nemzeti Munkaszolgálat az 1941. VII. 1-től 1942. VI. 30-ig terjedő időben

1 Férfi tábor | 1 női tábor | állománya 83 fő | állománya 35 fő

A munkatáborok összlétszáma az 1941. VII. 1-től 1942. VI. 30-ig terjedő egy év alatt : 17.264 férfi és 2.520 nő.
 Minden negyedévi létszám az egész M. N. Msz. élclmezési állományára.

A Magyar Nemzeti Munkaszolgálat az 1944. VII. 1-től 1945. VI. 30-ig terjedő időben

1 férfi tábor | | állomány 83 fő | 1 női tábor | | állomány 35 fő

A munkatáborok összlétszáma az 1944. VII. 1-től 1945. VI. 30-ig terjedő egy év alatt: 31.872 férfi és 7.280 nő.

Minden negyedévi létszám az egész M. N. Msz. élmezési állományára.